

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ І. І. МЕЧНИКОВА

(повне найменування закладу вищої освіти)

Факультет міжнародних відносин, політології та соціології

(повне найменування факультету)

Кафедра міжнародних відносин

(повна назва кафедри)

Кваліфікаційна робота

на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

**«КРАЇНИ ГЛОБАЛЬНОГО ПІВДНЯ У СУЧАСНІЙ СИСТЕМІ
МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН»**

**«Countries of the Global South in the Modern System of International
Relations»**

Виконав: здобувач денної форми навчання
спеціальності 291 Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії

(код, назва спеціальності)

Освітня програма Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії

(назва)

Римаревський Андрій Ігоревич

(прізвище, ім'я, по-батькові здобувача)

Керівник к.істор.н., доц. Глебов В. В.

(науковий ступінь, вчене звання, прізвище, ініціали) (підпис)

Рецензент к.політ.н., доц. Захарченко А. М.

(науковий ступінь, вчене звання, прізвище, ініціали)

Рекомендовано до захисту:
Протокол засідання кафедри

№ ____ від 20__р.

Завідувач(ка) кафедри

(підпис)

Брусиловська О.І.

(прізвище, ім'я)

Захищено на засіданні ЕК № ____
протокол № __ від 20__р.

Оцінка ____ / ____ / ____
(за національною шкалою/шкалою ECTS/ бали)

Голова ЕК

(підпис)

Глебов В.В.

(прізвище, ім'я)

Одеса 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1.ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	7
1.1. Теорія міжнародних відносин: незахідна чи анти-західна?	7
1.2. Характеристика наукової розробки проблеми в працях політологів.....	11
1.3. Категоріальний апарат дослідження.....	15
1.4. Джерельна база дослідження.....	20
РОЗДІЛ 2. СПІВРОБІТНИЦТВО ДЕРЖАВ ГЛОБАЛЬНОГО ПІВДНЯ В СУЧАСНІЙ СИСТЕМІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН.....	24
2.1. БРІКС як платформа багатостороннього економічного співробітництва.....	24
2.2. Група 77 як глобальна коаліція для просування політико- економічних інтересів Глобального Півдня.....	33
РОЗДІЛ 3. ЗРОСТАЮЧИЙ ВПЛИВ ГЛОБАЛЬНОГО ПІВДНЯ В МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ.....	42
3.1. Потенціал Глобального Півдня в умовах формування нового світового порядку.....	42
3.2. Глобальний Південь у медійних наративах «колективного Заходу»...	49
3.3. М'яка сила та культурна дипломатія як інструменти зовнішньої політики країн Глобального Півдня.....	54
ВИСНОВКИ.....	60
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	62

ВСТУП

Актуальність теми. Попри значущість ролі та місця «Глобального Півдня» в сучасній системі міжнародних відносин, ця велика тема все ще не отримала достатнього висвітлення, особливу в українських політичних науках. Крім того, у зв'язку з критичним станом міжнародних відносин, переходом від ліберального міжнародного порядку до неореалістичного, існує необхідність перегляду виданих до 2022 року наукових праць із огляду на радикальні зміни світоустрою, що потребують критичного переосмислення.

Практична актуальність теми впливає з її значення не тільки у розвитку міжнародних відносин, але й для формування зовнішньої політики України, яка знаходиться в активному пошуку союзників, і для якої налагодження відносин із країнами «Глобального Півдня» є одним із найскладніших завдань.

Подане дослідження відноситься до **емпіричного типу** (дослідження співвідношення між двома або більше змінними). Незалежними змінними є зовнішня політика країн «Глобальної Півночі» та зовнішня політика країн «Глобального Півдня». Залежною змінною є місце країн «Глобального Півдня» у сучасній системі міжнародних відносин. Ці фактори є структурними.

Дослідницьким питанням є: Як становище країн Глобального Півдня в сучасній системі міжнародних відносин формується зовнішньополітичними стратегіями Глобальної Півночі, і як держави Глобального Півдня, завдяки власним ініціативам, співпраці Південь-Південь, та інституційній взаємодії, сприяють переформуванню цієї системи?

Мета та завдання дослідження. Мета поданого дослідження – це виявлення еволюції ролі країн «Глобального Півдня» у міжнародних

відносинах 21 століття. У завдання роботи входить: 1). Сформулювати теоретичні рамки дослідження; 2) Дослідити процеси налагодження співробітництва країн «Глобального Півдня» крізь аналіз існуючих коаліцій, блоків та регіональних організацій; 3) Проаналізувати причини та наслідки впливу «Глобального Півдня» на розвиток міжнародних відносин, що кидає виклик домінуванню «Глобальної Півночі».

Об’єкт та предмет дослідження. Об’єктом дослідження є сучасна система міжнародних відносин. Предметом дослідження є країни «Глобального Півдня» у сучасній системі міжнародних відносин.

Гіпотези.

Гіпотеза 1. На місце країн «Глобального Півдня» у сучасній системі міжнародних відносин впливає насамперед зовнішня політика країн «Глобальної Півночі».

Гіпотеза 2. На місце країн «Глобального Півдня» у сучасній системі міжнародних відносин більше впливають відносини «Південь – Південь», тобто зовнішня політика країн «Глобального Півдня».

Хронологічні рамки дослідження охоплюють період від закінчення «холодної війни» до сьогодні, відображаючи трансформацію Глобального Півдня в межах швидкозмінної міжнародної системи. Початкова дата – початок 1990-х років пов’язана з періодом становлення однополярного порядку, поглиблення глобалізації та початкову консолідації співпраці Південь-Південь. Далі розглядаються ключові поворотні моменти, такі як світова фінансова криза 2008 року, укріплення позицій нових регіональних об’єднань, таких як БРІКС, та зміцнення G77 та Китай, а також поступове послаблення домінування країн Заходу. Кінцева межа характеризується тим, що багатопольна динаміка міжнародних відносин та посилена конкуренція великих держав вплинули на роль акторів Глобального Півдня у глобальній системі МВ.

Методи дослідження. У роботі використані такі загальнонаукові методи, як аналіз і синтез, індукція і дедукція, абстракція.

Основним методом є компаративний підхід, що дозволяє виділити загальні тенденції розвитку політичних процесів шляхом порівняння таких політичних об'єктів як країни «Глобального Півдня».

Для збору даних були використані метод документальних досліджень, метод збору вторинних джерел, а також метод Інтернет-дослідження.

Для аналізу даних було застосовано дискурс-аналіз. Додатково для аналізу були використані історичний метод, який дозволив виявити зв'язки між різними етапами формування зовнішньополітичної стратегії держав «Глобального Півдня»; соціологічний метод, який передбачає визнання соціальної зумовленості політичних явищ, у тому числі вплив на зростаючу роль країн «Глобального Півдня» економічних відносин, соціальної структури, ідеології та культури; формально-юридичний метод – для аналізу законодавчих актів та інших нормативно-правових документів країн «Глобального Півдня»; статистичний метод, що уможливорює аналіз основних показників країн, що вивчаються; нормативно-ціннісний підхід, що з'ясовує значення політичних явищ для суспільств «Глобального Півдня».

Тріангуляція методів була досягнута завдяки одночасному використанню достатньої кількості якісних методів (компаративний аналіз, метод документальних досліджень, метод збору медіа й вторинних джерел, Інтернет-дослідження, а також дискурс-аналіз).

Наукова новизна дослідження полягає в авторському підході, за яким «Глобальний Південь» розглядається як з точки зору відносин «Південь – Південь», так і з точки зору зовнішніх впливів з боку умовно позначеної «Глобальної Півночі».

Вперше проведено комплексний аналіз стратегічних напрямків зовнішньої політики держав Глобального Півдня в порівняльній перспективі, яка вивчає взаємодію між зовнішніми обмеженнями та внутрішньою динамікою.

Удосконалено аналітичну основу для оцінки країн Глобального Півдня шляхом інтеграції незахідних теорій міжнародних відносин.

Набуло подальшого розвитку визначення чинників впливу, які формують позицію країн Глобального Півдня в сучасній системі міжнародних відносин.

Структура роботи. Структура роботи обумовлена її метою та завданнями. У першому розділі формуються теоретичні рамки дослідження. У другому розділі аналізуються відносини «Південь – Південь» на прикладі БРІКС та Групи 77. У третьому розділі визначається місце та роль «Глобального Півдня» в сучасних міжнародних відносинах через його взаємодію з країнами «Глобальної Півночі».

Обсяг роботи. Магістерська робота складається із вступу, 3 розділів, висновків і списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи складає 61 сторінку без списку джерел.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1 Теорія міжнародних відносин: незахідна чи анти-західна?

Еволюція теорії міжнародних відносин була сформована інтелектуальним, культурним та історичним внеском країн Заходу. Підвалини теорії міжнародних відносин, її ключові концепції та теоретичні орієнтири відображають досвід державотворення європейських країн, Вестфальську модель суверенітету, та політичний розвиток держав Північної Атлантики. Хоча західна теорія міжнародних відносин дала значні результати, її піднесення до глобального домінування не можна відокремити від впливу колоніальної спадщини та існуючої ієрархії, яка надавала привілеї західній науковій думці та витісняла альтернативний інтелектуальний наробок.

Оскільки міжнародна система стає дедалі різноманітнішою, а країни Азії, Африки та Південної Америки набули більшої самостійності на міжнародній арені, обмеження західних теоретичних моделей стають більш очевидними. Дослідники ставлять під сумнів євроцентричні основи теорії міжнародних відносин, закликаючи до її розширення завдяки знанням з країн Глобального Півдня.

Західна теорія міжнародних відносин розвивалася в специфічних історичних та культурних умовах, характерних для Європи та Північної Америки, що вплинуло на формування її онтологічного припущення щодо природи держав, суверенітету та влади. Як зазначають А. Ачарья та Б. Бузан, західна теорія створила значні концептуальні напрацювання, проте вона пов'язана з певним історичним процесом, риси якого помилково стали універсальними (Acharya & Buzan, 2007). На їхню думку, її домінування не є результатом саме наукових досягнень, а є продуктом століть західної матеріальної та ідеологічної гегемонії, яка перетворила

уявлення про стандарти політичної влади та державності країн Заходу в глобальні (Acharya & Buzan, 2007). Деколонізація призвела до того, що еліти постколоніальних країн перейняли західні уявлення про державний суверенітет, націоналізм, демократію, права та свободи людини тощо, при тому що вони не відображали їхні специфічні історичні та соціально-політичні умови.

Інтелектуальна гегемонія Заходу зберігається ще й завдяки передовим позиціям західних університетів та видань. Вхідними бар'єрами є лінгвістичні, методологічний та стилістичний, які призводять до відсіювання науковців, які не відповідають встановленим науковим критеріям англомовного ядра. Наукові журнали надають перевагу західним темам, дискусіям та теоретичним підходам, залишаючи мало місця для альтернативних голосів. Навіть ті незахідні науковці, які успішно публікуються у провідних журналах, часто проживають в країнах Глобальної Півночі або пройшли академічну підготовку в її установах (Tickner, 2003). Домінування англійської мови ускладнює доступ для науковців, які нею не володіють, а тому мають витратити багато зусиль, щоб відповідати вимогам провідних видань (Friedrichs, 2004). Таким чином, проблема полягає не лише в обмеженому доступі, а й у глобальному відтворенні ієрархічної структури знань, в якій західна наукова думка визначає що є «теорією».

Китайський, індійський, арабський чи африканський науковий наробок є значним за своїм об'ємом, але часто він залишається недоступним через лінгвістичні перешкоди, і тому не є інтегрованим в глобальний дискурс. Наприклад, політичні лідери Глобального Півдня такі як, Дж. Неру, М. Ганді, К. Сукарно, М. Цзедун, сформулювали бачення світового порядку, що засноване на антиколоніалізмі та солідарності держав Глобального Півдня, але часто цей внесок відкидали як політичну ідеологію, а не як теоретичне напрацювання.

У відповідь на це А. Ачарья пропонує глобальні міжнародні дослідження у якості спроби переорієнтувати галузь (Acharya, 2014). Глобальні міжнародні дослідження це не альтернативна теорія, а проект реформи, спрямований на демократизацію та плюралізацію теорії міжнародних відносин. Цей підхід пропонує плюралістичний універсалізм, який визнає численні шляхи політичного розвитку та різноманітні філософські традиції (Acharya, 2014). Також, визнається існування форм міжнародного порядку за межами Вестфальської системи, таких як азійські ієрархічні системи або африканський регіоналізм. Такі глобальні дослідження охоплюють, а не замінюють існуючі західні теорії, закликаючи реалізм, лібералізм і конструктивізм розширити свої горизонти за рахунок досвіду, ідентичності, та норм і принципів країн Глобального Півдня.

Традиційні підходи до теорії міжнародних відносин трактують владу крізь призму військового та економічного потенціалу, що знецінює роль малих держав, регіональних організацій та недержавних акторів. Однак країни Глобального Півдня відіграли важливу роль у формуванні світового порядку завдяки проведенню Бандунгської конференції (1955 рік), започаткуванню Руху неприєднання, деколонізації Африки, південно-американським ідеям спільної, проте диференційованої відповідальності у сфері глобальної кліматичної політики (Acharya, 2014). Таким чином, відбувається зміна позиції держав Глобального Півдня з пасивного переймання західних норм, на учасників формування нового світового порядку.

На Глобальному Півдні виникло кілька важливих теорій, які ставлять під сумнів західноцентричні уявлення про міжнародні відносини. Ці теорії формують більш глибоке розуміння економічної, політичної та соціальної динаміки країн Півдня.

Однією з таких теорій є теорія залежності, що виникла в Південній Америці в 1960-х роках. Ця теорія стверджує, що проблеми розвитку, з якими стикаються країни Глобального Півдня спричиненні не внутрішніми чинниками, а є результатом експлуататорських відносин з країнами Заходу. На думку теоретиків залежності, Глобальний Південь знаходиться у пастці економічної залежності, де його багатства та ресурси вилучаються більш розвиненими країнами (Кутуєв, 2024). Теоретики залежності стверджували, що глобальна економічна система вибудована таким чином, що Глобальний Південь залишається маргіналізованим, та наголошували на необхідності реструктуризувати глобальні економічні відносини, щоб скинути тягар залежності, яка закріплює бідність та нерівність.

Постколоніальна теорія є ще однією досить важливою теорією, яка виникла на Глобальному Півдні. Ця теорія зосереджена на тривалих наслідках колоніалізму та засобах, якими західні держави продовжують впливати на колишні колонії. Теоретики постколоніалізму стверджують, що політична, економічна та культурна спадщина колоніалізму продовжує формувати ідентичність країн Глобального Півдня. Теоретики оскаржують ідею того, що колоніальна експансія Заходу була цивілізаційною місією, і наголошують на насильстві та експлуатації, що супроводжували колонізацію (Суй, 2024).

Наступною теорією, яка заслуговує уваги є теорія світових систем, розроблена соціологом Іммануїлом Валлерштайном. Вона висвітлює економічну та політичну нерівність між Глобальною Північчю та Півднем. Теорія Валлерштайна поділяє світ на три основні зони: ядро, до якого входять високорозвинені країни, напівпериферію — країни в перехідному положенні, з певним рівнем розвитку, але які все ще залежить від ядра, та периферію. Теорія стверджує, що світова економіка вибудовна таким чином, щоб країни ядра експлуатують периферію для отримання ресурсів,

робочої сили та ринків збуту, що посилює домінування ядра та закріплює нерозвиненість периферії. Тому наголошується на необхідності глобальних структурних змін, які б усунули існуючі дисбаланси (Попков, 2020).

Таким чином, теорії, що походять з Глобального Півдня демонструють необхідність більш плюралістичного та історично обґрунтованого підходу. Вони кидають виклик уявленням про універсальність Вестфальського порядку, підкреслюють значення культурних та етичних норм міжнародної поведінки та викривають економічну нерівність, вбудовану в світову систему.

1.2. Характеристика наукової розробки проблеми в працях політологів

Наукові дослідження Глобального Півдня значно еволюціонували протягом останніх кількох десятиліть, відображаючи глибокі зміни в глобальному розподілі влади, та зростаюче усвідомлення того, що традиційні західні теорії не повністю охоплюють різноманітність світової політики. На цьому тлі академічне вивчення Глобального Півдня стало багатовимірною, міждисциплінарною галуззю, яка ставить під сумнів усталені теоретичні припущення та розробляє нові концептуальні засади для інтерпретації глобальних процесів.

Центральною темою в сучасних дослідженнях Глобального Півдня є переосмислення самого терміну «Глобальний Південь». Він більше не стосується виключно географічного простору, хоча багато його держав розташовані в регіонах, історично пов'язаних з країнами, що розвиваються, а концептуальної категорії, яка охоплює економічну нерівність, світової економіки, ієрархічну конфігурацію владних відносин та спільний історичний досвід колоніального панування. Таким чином, Глобальний Південь сьогодні розуміється як геополітичний конструкт, а

не як географічне визначення (Мокляк & Конопка, 2025). Він включає в себе значну кількість держав, від провідних регіональних сил, таких як Індія, Бразилія та КНР, до держав, що розвиваються та найменш розвинених країн. Таке розмаїття підкреслює, чому Глобальний Південь не є монолітним блоком, а простором для численних політичних та економічних траєкторій, кожна з яких формується певним історичним та регіональним контекстом. Отже, більшість наукових дослідження прагнуть вийти за межі протиставлень, таких як розвинені країни та країни, що розвиваються, або Глобальна Північ та Глобальний Південь, замінюючи їх деталізованим, історично обґрунтованим аналізом.

Цей теоретичний зсув має важливі наслідки для теорії міжнародних відносин, яка історично розглядала політичний розвиток країн Заходу як модель, за якою оцінювалися всі інші суб'єкти міжнародних відносин. Політична думка західних країн базується на наукових припущеннях, що виникли з європейського досвіду консолідації держав, ідей епохи Просвітництва та ліберального політичного ладу. Застосовування цих припущень до держав Глобального Півдня призводило до спотворення уявлень про владні відносини, процес державотворення та інституційну систему в них. Наприклад, коли держави Африки або Близького Сходу не відповідали веберівській або Вестфальській моделям, їх називали «слабкими», «квазідержавами» або «державами, що зазнали невдачі», ігноруючи умови їхньої розбудови, оскільки більшість з яких формувалися згідно з колоніальними кордонами, нав'язаною ззовні економічними моделями та глобальним геополітичним тиском, що негативно вплинуло на їхній розвиток (Cui, 2024).

Такий підхід критикується в межах постколоніальних та деколоніальних теорій. Такі вчені, як А. Ескобар, стверджують, що західний дискурс універсалізує один конкретний історичний досвід та маргіналізує альтернативне бачення політичної спільноти, ідентичності та

державної розбудови (Escobar, 2021). На думку деколоніальних теоретиків, таких як В. Міньоло, глобальну сучасність слід розглядати з точки зору колоніальних відмінностей – ієрархії знань, раси, культури та економіки, які структурують глобальну систему (Mignolo, 2000).

Теорія залежності та світ-системний аналіз забезпечують фундамент для розуміння історичного розвитку країн Глобального Півдня. Теорія залежності стверджує, що недостатній розвиток не можна пояснити як провал внутрішньої модернізації, а слід розуміти як безпосередній результат глобальної капіталістичної експансії, яка інтегрує периферійні регіони в міжнародні ринки вкрай нерівномірним чином (Prashad, 2021). Згідно з цією точкою зору, сучасне становище Глобального Півдня обмежує його здатність до автономного прийняття рішень, закріплюючи економічну залежність.

Дослідники, які використовують світ-системний підхід доповнюють цей аргумент, демонструючи, як історичні моделі відносин між центром і периферією продовжують формувати сучасну глобальну політичну економіку, впливаючи на торговельні потоки, моделі інвестування та технологічний розвиток. В. Прашад та Р. Вейд, спираючись на ці висновки, висвітлюють нові стратегії, такі як енергетичні альянси та регіональні фінансові механізми, які країни Глобального Півдня використовують для зменшення цієї залежності (Prashad, 2021; Wade, 2022). Ці теоретично засади демонструють як нерівність вбудована в саму архітектуру глобальної системи, і що значущі зміни вимагають переосмислення глобального економічного управління.

В свою чергу теорія підсистем висвітлює як групи держав у межах певних регіонів формують різні політичні та безпекові механізми. Як зазначають Б. Бузан та А. Ачарья, теорії, засновані на досвіді розбудови західних держав, не враховують, як регіони Глобального Півдня розвивають власну нормативну та інституційну системи (Acharya & Buzan,

2007). Теорія підсистем пояснює, що міжнародна система складається з кількох регіональних підсистем, кожна з яких має спільну історію, культурну спорідненість та економічну модель. Досліджуючи ці підсистеми, вчені уникають гомогенізації глобальної системи та натомість досліджують, як регіональний досвід впливає на еволюцію теоретичних підходів. Це особливо актуально в регіонах, де зовнішнє втручання, колоніальна спадщина та постколоніальне формування держав створили унікальні інституційні структури та моделі співпраці.

Зростаюча політична діяльність країн Глобального Півдня є центральною темою сучасних теоретичних досліджень. Дослідник А. Абденур підкреслюють провідну роль Бразилії, Індії, КНР та Південної Африки у формуванні таких інституцій, як G20, БРІКС та регіональних організацій (Abdenur, 2022). Ці країни виступають за реформи глобального управління, розширюючи співпрацю в галузі розвитку та виступаючи за більш справедливе представництво в міжнародних інституціях. Згідно Г. Пурі, цей новий багатосторонній підхід Глобального Півдня наголошує на демократичному прийнятті рішень, інклюзивному розвитку та сильнішому голосі маргіналізованих держав (Puri, 2023).

Співпраця Південь-Південь є ще однією важливою сферою наукового інтересу, що відображає зростаючу кількість різноманітних форм співпраці, що відбуваються між державами Глобального Півдня. Сучасні дослідження розглядають співпрацю Південь-Південь не просто як економічну чи дипломатичну стратегію, а як проєкт, спрямований на сприяння рівності, взаємній вигоді та солідарності. Вони пропонують альтернативні моделі інституційного дизайну, які відрізняються від західних інтеграційних проєктів, та сприяють більш гнучким, децентралізованим моделям співпраці, що відображають місцеві потреби та регіональні пріоритети (Cui, 2024).

Синтез цих різноманітних теоретичних та методологічних напрямків виявляє кілька визначальних характеристик наукових досліджень Глобального Півдня. По-перше, вони кидають виклик основам західної теорії міжнародних відносин, викриваючи обмеження її припущень та аналітичних категорій. По-друге, вони підкреслюють важливість контекстуалізованих, історично обґрунтованих досліджень, які зосереджуються на досвіді, голосах та інтелектуальні традиції суспільств Глобального Півдня. По-третє, вони визнають обмеження, вбудовані в глобальну політичну економічну систему, пропонуючи критичні пояснення того, як глобальний капіталізм, колоніальна спадщина та інститути глобального управління відтворюють нерівність. По-четверте, вони підкреслюють роль країн Глобального Півдня у створенні нового порядку денного у багатосторонніх інституціях. По-п'яте, це підкреслює необхідність міждисциплінарних підходів, що спираються на соціологію, політекономію та регіональні дослідження, щоб повною мірою охопити усю різноманітність глобальної політики.

1.3. Категоріальний апарат дослідження

Концептуалізація Глобального Півдня значно змінилася протягом останнього століття, вийшовши далеко за межі суто географічного визначення. Спочатку «південними країнами» визначали країни, що знаходились в Південній півкулі. Ця категоризація була неточною, оскільки багато густонаселених держав, які є лідерами Глобального Півдня, такі як Індія та Китай, розташовані в Північній півкулі. Термін поступово набув ширшого значення, оскільки вчені та політики зіткнулися з недоліками класифікацій часів «холодної війни». Окрім того, існував ще поділ на «перший», «другий» та «третій» світи, який ранжував моделі розвитку відповідно до західних стандартів, причому «перший світ» представляв розвинені ліберальні демократії, «другий світ» – соціалістичні

промислові держави, а «третій світ» охоплював усі інші країни (Pinheiro, 2024). Оскільки такий поділ мав ієрархічний та дискримінаційний характер, його використання ставало дедалі менш придатним, особливо після закінчення біполярної епохи у 1991 році.

Більш інклюзивний та аналітично гнучкий термін - «Глобальний Південь» - увійшов до наукового лексикону наприкінці 1960-х років, коли політичний аналітик К. Огсбі у 1969 році заявив, що війна у В'єтнамі сигналізувала про ерозію домінування Півночі та піднесення постколоніальних акторів (Мокляк та Конопка, 2025). Він використав термін «Глобальний Південь» для позначення колонізованого світу, висвітлюючи історичну закладену нерівність, яка формувала траєкторію його розвитку (Мокляк та Конопка, 2025).

Також, звіт Комісії Брандта за 1980 рік висвітлив відчутний розрив між багатими та бідними країнами шляхом проведення так званої «лінії Брандта», яка відділяла індустріалізовану Північ від Півдня, що розвивається, приблизно на 30° північної широти (Brandt Commission, 1980). Хоча ця географічна межа не була повністю точною, вона відображала безпомилкову економічну реальність: величезну різницю в багатстві, рівні індустріалізації та участі в глобальному управлінні.

У наступні десятиліття концептуальна увага змістилася на політичний та історичний досвід, а не географію. Організація Об'єднаних Націй відіграла центральну роль у впровадженні терміну «Глобальний Південь», наголошуючи на проблемах розвитку та заохочуючи до співпраці країни, що розвиваються (Zhong, 2024). Це набуло інституційної форми шляхом створення перших програм технічної допомоги ООН у 1949 році, створення Програми розвитку ООН у 1965 році та рішення 1974 року про створення спеціального підрозділу — пізніше Управління ООН з

питань співробітництва Південь-Південь — покликаного розвивати співпрацю між державами, що розвиваються (Zhong, 2024).

На початку 21 століття Глобальний Південь дедалі більше визнавали політичною, економічною та епістемічною категорією, пов'язаною зі зміною архітектури глобального управління. Швидке економічне зростання країн Азії, Африки та Південної Америки, особливо Китаю та Індії, забезпечило майже 80% світового економічного зростання, що стало викликом для ієрархічним економічних відносин між Північчю та Півднем. Політичний інтерес ще більше посилюється у 2022 та 2023 роках, оскільки важливі міжнародні події, такі як повномасштабне вторгнення Росії в Україну, висунули на перший план питання підтримки державами Півдня тієї, чи іншої сторони конфлікту (Zhong, 2024).

Однак концептуальна неоднозначність зберігається. Глобальний Південь охоплює держави з різноманітними політичними режимами — від демократій до автократій, та різними зовнішньополітичними орієнтирами. Хоча багато південних держав засудили вторгнення Росії в Україну, інші зайняли позицію «неприєднання» або стратегічного нейтралітету. Це підкреслює необхідність більш чіткого категоріального апарату, здатного охопити як загальну системну реконфігурацію, так і внутрішню неоднорідність Глобального Півдня.

Важливий внесок у дослідження країн Глобального Півдня пов'язаний з критикою традиційних підходів. Одне з таких теоретичних переосмислень пропонує Й. Кляйншмідт, який стверджує, що широко використовувані ярлики, такі як «третій світ», «розвинені країни та країни, що розвиваються» та навіть «Глобальний Південь», часто функціонують як метагеографії - інтуїтивні просторові конструкції, які організовують глобальні знання, не надаючи справжньої онтологічної основи (Kleinschmidt, 2018). Ці категорії, пояснює він, відтворюють ієрархії та

стереотипи, а не надають змістовне пояснення нерівності в глобальній системі.

Щоб подолати ці обмеження, Й. Кляйншмідт використовує теорію функціональної диференціації Н. Лумана, яка розглядає глобальне суспільство як таке, що складається з автономних функціональних систем – політики, права, економіки, освіти, науки, кожна з яких діє за власним кодом. Ці системи функціонують глобально, а не територіально, і не утворюють єдиної всеохоплюючої ієрархії. Таким чином, Глобальний Південь постає не як географічний регіон, а як соціальний досвід, що характеризується нерегулярним або неефективним функціонуванням згаданих систем. Центральним механізмом є узагальнене виключення, при якому недоліки в одній функціональній системі (політика, економіка, право, освіта) спричиняють виключення в інших, формуючи накопичувальний та самовідтворюваний процес маргіналізації (Kleinschmidt, 2018).

Натомість, на його думку, Глобальна Північ характеризується передбачуваними функціональними системами, які створюють «надлишок можливостей», що забезпечує їм стабільну участь у сучасній світовій системі (Kleinschmidt, 2018). Ця переосмислення посилює аналітичні можливості теорії міжнародних відносин, замінюючи метафоричні класифікації структурними механізмами, що пояснюють складність, нерівномірну участь та соціально-історичні процеси, через які відтворюється нерівність.

Ці теоретичні інновації перетинаються з постколоніальними та деколоніальними дослідженнями, які вже згадувались. Наприклад, А. Ескобар критикує західний дискурс розвитку за нав'язування ззовні визначених моделей, які ігнорують місцевий контекст та посилюють залежність від країн Глобальної Півночі (Escobar, 2021).

Китайські експерти розширюють погляд на проблему, аналізуючи нерівномірний вплив глобалізації на економіку Півдня, та досліджуючи питання більш справедливої участі в глобальних інституціях. Наприклад, Й. Чжан окреслює, як перспективи Глобального Півдня генерують нові наукові рамки дослідження глобального управління (Zhang, 2017).

Заклик до теоретичного плюралізму також перегукується з роботами таких вчених, як Дж. Гобсон, який стверджує, що основні теорії міжнародних відносин є фундаментально євроцентричними, і є необхідність в доповненні їх не-євроцентричними напрямками (Hobson, 2007). Аналогічно, А. Ачарья та Б. Бузен виступають за методологію, яка б інтегрувала історію, культуру, норми та політичний досвід держав Глобального Півдня у теоретизування міжнародних відносин (Acharya & Buzan, 2007). Ці підходи підкреслюють, що теоретично інновації в дослідженнях Півдня неможливі без аналізу його історичних, політичних та культурних реалій.

Культурне різноманіття, та те, як воно впливає на формування ідентичності, комунікаційні практики та політичну поведінку в країнах Глобального Півдня досліджувалось такими вченими, як К. Бірук (Biruk, 2018). Глобалізація, міграційні потоки, технологічний процес та зміна влади постійно змінюють культурний ландшафт Півдня, роблячи культурний аналіз незамінним для розуміння сучасних міжнародних відносин.

Глобальний Південь надав імпульс для дослідження альтернативних моделей розвитку, збалансованих економічних практик та рівноправного глобального управління. Наприклад, такі вчені, як М. Капассо, наголошують на необхідності критичного аналізу фінансових установ, торговельних моделей та міжнародно-правових норм, щоб виявити структурні обмеження, які закріплюють невігідне становище держав Півдня (Capasso, 2023). В той час як практики розвитку, засновані на

взаємній вигоді, такі як співпраця Південь-Південь, свідчать про встановлення неієрархічних партнерств. Разом ці перспективи створюють надійний категоріальний апарат, здатний аналізувати Глобальний Південь через взаємодію структурної ізоляції, місцевої активності, епістемічного різноманіття та історичного досвіду.

Усе вищезгадане відображає те, як сучасна міжнародна система переживає глибокі трансформації, причому Глобальний Південь все частіше визнається центральною ланкою у цьому процесі. Цей зсув зумовлений демографічною вагою, економічним динамізмом, культурним плюралізмом та зростаючою політичною волею. Прагнучи подолати структурну світової системи залежність, держави діють в складному геополітичному середовищі, що характеризується конкуруючими порядками денними великих держав та спадщиною колоніалізму.

Таким чином, категоріальний апарат, необхідний для вивчення Глобального Півдня в сучасній системі міжнародних відносин, повинен враховувати його історичну еволюцію, позицію в межах світової системи та зростаючу роль. Глобальний Південь — це не просто географічне визначення, а складна геополітична категорія, що бере своє коріння у спільному досвіді колоніалізму, складнощах розвитку та усуненні на другорядні позиції іншими державами. Теоретичні інструменти, що використовуються для дослідження країн Півня, охоплюють функціональну диференціацію, метагеографію, деколоніальну епістемологію, аналіз культурного чинника, та локально сформовані дослідницькі підходи. Тому вивчення Глобального Півдня вимагає категоріальної основи, яка є одночасно аналітично різносторонньою, здатною враховувати багато-вимірність та динамізм, що характеризують сучасну глобальну політику.

1.4. Джерельна база дослідження

Основою джерельної бази роботи є науковий наробок А. Ачар'ї, який критикує дисциплінарне домінування західної теоретичної традиції та закликає до плюралістичного, інклюзивного підходу в дослідженнях глобального порядку. Він стверджує, що реалізм, ліберальний інституціоналізм та конструктивізм є результатами процесу державотворення держав Глобальної Півночі, що робить їх недостатніми для охоплення реалій розвитку південних держав (Acharya, 2014; Acharya, 2017; Acharya, 2016).

Історико-структурний вимір дослідження представлений статтею В. Прашада, яка розглядає Глобальний Південь як історично сформований простір, об'єднаний антиколоніальним опором, економічною залежністю та колективною боротьбою за автономію (Prashad, 2021).

Економічний вимір дослідження представлений у працях азійських дослідників. В. Чжан аналізує нерівномірний вплив глобалізації на економіки країн, що розвиваються, та висвітлює, як південні актори змінюють парадигм розвитку, та посилюють співпрацю Південь-Південь (Zhang, 2017). Додаткову концептуальну глибину надає А. Прабхакар, який аналізує стратегії регіонального розвитку та їхній вплив на моделі глобального управління, що очолюються Півднем (Prabhakar, 2024). Ця література функціонує як регіонально обґрунтована концептуальна основа, що висвітлює незахідні наукові підходи по питання розвитку.

Дипломатично-інституційний вимір представлений роботами про амбіції глобального лідерства та співпрацю Південь-Південь. Х. Пурі розглядає «Новий Південь» як дедалі згуртованішого політичного актора, здатного впливати на напрямок глобального управління (Puri, 2023). Аналогічно, Ш. Цуй наголошує на трансформаційному потенціалі у сфері розвитку партнерства Південь-Південь (Cui, 2016). Ці джерела разом формують теоретичний напрямок, орієнтований на дослідження здатності Півдня до інституційних інновацій.

Український дослідник О. Ситник аналізує, як сучасні глобальні трансформації у галузі безпеки впливають на самостійність країн, що розвиваються, та представляє безпеково-нормативний вимір досліджень Глобального Півдня (Ситник, 2024).

Дедалі важливішою теоретичною галуззю є реконфігурація глобального порядку. А. Всо та Р. Махмуд розглядають БРІКС як конкурента гегемонії країн Заходу в межах міжнародної системи, розглядаючи його піднесення в межах масштабного зсуву в напрямку багатополярності (Wso & Mahmood, 2025). Ці дослідження забезпечують системно-теоретичну основу для аналізу того, як ослаблення західного домінування посилює позиції країн Півдня .

Першоджерела відіграють вирішальну роль у дослідженні Глобального Півдня. Декларації самітів свідчать про еволюцію стратегічної ідентичності та наміри формувати нормативний порядок блоку. Ці документи розкривають як держави Глобального Півдня формулюють спільні інтереси та інституціоналізують альтернативні моделі управління. Гаванська декларація розглядає науку, технології та інновації як трансформаційні інструменти розвитку для країн Півдня (Havana Declaration: Current Development Challenges and the Role of Science, Technology and Innovation, 2023). В той час як аналітична доповідь «The Group of 77 and Global Dialogue in the United Nations General Assembly» вивчає, як G77 формує багатосторонній діалог у межах Генеральної Асамблеї ООН, наголошуючи на її роль в реформі системи глобального управління (Baumann et al. 2024). Ці джерела є основою для аналізу взаємодії Глобального Півдня зі світовою інституційною архітектурою.

Дослідження Б. Лі, К. Корнфетчарата та Х. Сімса розглядає культурну дипломатію БРІКС як інструмент для перебудови глобальних наративів та пропонує критичне переосмислення західних моделей репрезентації країн регіону (Lee, Kornphetcharat & Sims, 2025). Стаття Ч.

Енвере, О. Олабоде та А. Абдуллахі (2025) досліджує те, як африканські держави використовують м'яку силу та культурну ідентичність для проектування впливу на регіональній та глобальній аренах (Enwere, Olabode & Abdullahi, 2025). Ці статті складають дискурсивно-теоретичний пластом роботи, демонструючи що вплив Глобального Півдня визначається не лише на матеріальними ресурсами, але й завдяки конструювання альтернативних глобальних наративів.

У сукупності ця різноманітна джерельна база утворює комплексну основу для вивчення країн Глобального Півдня в сучасній системі міжнародних відносин. Сучасні дослідження позиціонують Глобальний Південь як активну та дедалі більше скоординовану групу акторів, чия діяльність формує багатополярний світовий порядок. Представлений теоретичний наробок надає можливість цілісно та деталізовано розглянути те, як держави Півдня прагнуть реформувати систему глобального управління, та просувати більш справедливе, плюралістичне та інклюзивне бачення міжнародного порядку.

РОЗДІЛ 2.

СПІВРОБІТНИЦТВО ДЕРЖАВ ГЛОБАЛЬНОГО ПІВДНЯ В СУЧАСНІЙ СИСТЕМІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

2.1. БРІКС як платформа багатостороннього економічного співробітництва

Реконфігурація міжнародної системи після закінчення холодної війни характеризувалася поступовим, але структурно значущим перерозподілом матеріальних можливостей, влади та політичного впливу, що сприяло появі Глобального Півдня як дедалі більш впливової сфери економічного та геополітичного впливу. Затвердження Китаю як глобального виробничого центру, Індії як орієнтованої на послуги та інновації економіки, агропромислова диверсифікація Бразилії та стратегічна значимість росії та Південної Африки побудована на їхніх ресурсах, разом ілюструють тенденцію до поліцентричності, яка стає викликом для асиметрії, характерній для міжнародного порядку кінця ХХ століття. Як зазначають декілька вчених, інтенсифікація взаємодії Південь-Південь та зростання інституційної спроможності основних країн, що розвиваються, свідчать про більш широкий структурний перехід, в якому Глобальний Південь все більше формує контури глобального економічного управління, а не просто адаптується до рамок, встановлених розвиненими індустріальними державами (Wang & Long, 2024). На цьому тлі БРІКС є як проявом, так і каталізатором цих системних перетворень, функціонуючи як платформа, за допомогою якої країни, що розвиваються, координують інтереси, формують колективні позиції та шукають альтернативні форми співпраці в мінливому міжнародному середовищі.

Економічна консолідація держав БРІКС є одним із проявів піднесення країн Глобального Півдня. Сукупна демографічна вага, ресурсні багатства, промислова диверсифікація та технологічний прогрес

країн БРІКС надали цій групі значної сукупної економічної значущості. Сталий промисловий розвиток Китаю, динаміка сектору послуг Індії, сільськогосподарський та виробничий потенціал Бразилії, експорт енергоносіїв та сировини із росії, а також лідерство Південної Африки на континенті ілюструють взаємодоповнювальні економічні профілі, які в сукупності становлять суттєву протизавагу усталеним центрам економічного впливу. Ця взаємодоповнюваність дозволила БРІКС функціонувати не тільки як майданчик для діалогу, але й як економічному суб'єкту, здатному координувати позиції з питань торгівлі, фінансів, та розвитку (Wso & Mahmood, 2025).

Цей зростаючий економічний вплив супроводжувався створенням інституційних механізмів, покликаних сприяти співпраці та зменшити структурну залежність від традиційних західних фінансових інституцій. Створення Нового банку розвитку (НБР) та Угоди про резервний фонд (УРФ) у 2014 році ознаменувало важливий інституційний зсув, що відображає як прагнення розширити доступність фінансування розвитку для країн з економікою, що розвивається, так і більш широке наміри диверсифікувати інструменти фінансового управління (Wso & Mahmood, 2025). Хоча жодна з цих інституцій не розглядається як пряма альтернатива Міжнародному валютному фонду або Світовому банку, їхні повноваження підкреслюють спільну мету зміцнення фінансової стійкості, підтримки розвитку інфраструктури та підвищення спроможності економік країн Глобального Півдня реалізовувати стратегії зростання, що відповідають внутрішнім пріоритетам, а не зовнішнім умовам. Акцент НБР на стійкій інфраструктурі, поступове розширення членства та прийняття більш гнучких практик кредитування підкреслюють більш широку тенденцію до створення інструментів розвитку, що відображають переваги та структурні особливості країн, що розвиваються (Wso & Mahmood, 2025).

Консолідація співпраці БРІКС також була зумовлена поступовим усвідомленням її членами того, що існуючі структури глобального економічного управління недостатньо відображають сучасний розподіл економічних можливостей. Хоча блок послідовно підтверджує свою прихильність до мультилатералізму, її спільні заяви підкреслюють постійну стурбованість щодо дисбалансу голосів у Міжнародному валютному фонді та Світовому банку, а також недостатній увазі цих інституцій щодо пріоритетів розвитку країн з економікою, що розвиваються. Як підкреслюється в науковій літературі та повторюється в міністерських комюніке БРІКС, асиметрична структура кредитування та збереження диспропорцій на основі квот посилюють систему, в якій держави Глобального Півдня залишаються структурно незахищеними, навіть попри зростання їхнього економічного внеску (Al-Aliwy, 2020). Ця напруга — між зростаючими матеріальними можливостями та недостатнім представництвом у багатосторонніх інституціях — стала основною причиною поступових зусиль об'єднання з формулювання альтернативних інституційних механізмів та пропагування реформи глобального управління.

Крім того, внутрішня динаміка співпраці БРІКС демонструє, що це об'єднання є платформою, побудованою навколо спільних пріоритетів розвитку та схожих стратегічних інтересах. Щорічні саміти, що проводяться з 2009 року, розширення секторальних робочих груп та інституціоналізація регулярних міністерських діалогів сприяли створенню співпраці, що охоплюють сприяння торгівлі, цифрове врядування, енергетичну безпеку, охорону здоров'я, адаптацію до кліматичних змін та наукові інновації (Wso & Mahmood, 2025). Ці механізми відображають те, що експерти характеризують як «прагматичну багатовимірність», за якої співпраця не є ідеологічно мотивованою і не спрямована на формування військового чи політичного альянсу, а ґрунтується на пошуку

взаємодоповнюваності та взаємній вигоді (Scholvin & Wigell, 2018). Зростаючий акцент на розрахунках у місцевій валюті, розвиток взаємодії фінансових ринків та поступове розширення членства в НБР є прикладами цієї стратегічної траєкторії.

Інтенсифікація співпраці Південь-Південь відображає зростаючу здатність регіонів, що розвиваються, налагоджувати економічні та політичні зв'язки. У цьому мінливому середовищі БРІКС слугує як каталізатором, так і інституційною формою ширшої міжрегіональної динаміки, що поєднує Азію, Африку та Південну Америку через торгівлю, інвестиції, передачу технологій та скоординовану дипломатичну взаємодію. Постійне розширення внутрішньорегіональних та міжрегіональних ланцюгів в країнах Південної півкулі — включаючи виробничі коридори між Китаєм та Африкою, обмін сільськогосподарською продукцією та енергетичними ресурсами між Бразилією та азіатськими ринками ілюструє диверсифікацію міжнародних економічних відносин, що пом'якшує тривалу залежність економік Південної півкулі від ринків Північної півкулі. Зростання обсягів торгівлі Південь-Південь, консолідація нових логістичних та інфраструктурних зв'язків та поступове впровадження механізмів місцевої валюти спільно сприяли поступовій реструктуризації глобальних економічних потоків у бік більш поліцентричної конфігурації (Wang & Long, 2024).

Одночасно співпраця Південь-Південь набула значного політичного та нормативного виміру, а БРІКС функціонує як платформа, через яку країни, що розвиваються, формулюють спільну позицію з питань реформи глобального управління, фінансування свого розвитку та багатостороннього інституційного представництва. Вимоги об'єднання щодо більш справедливого розподілу голосів у МВФ та Світовому банку, що зафіксовано в численних деклараціях самітів, є прикладом того, як політична координація між південними акторами спрямована на усунення

структурної асиметрії. Однак, ця політична координація виходить за межі галузевих реформ і відображає більш широку спробу переосмислити параметри формування глобальних норм. Через спільні заяви щодо сталого розвитку, цифрового управління, фінансування заходів з протидії зміні клімату та глобального здоров'я держави БРІКС беруть участь у формуванні порядку денного, що відображає їхні спільні інтереси.

Більше того, зростаюча взаємодія групи з регіональними організаціями, такими як Африканський Союз, МЕРКОСУР, АСЕАН та Рада співробітництва країн Перської затоки, демонструє, як політична співпраця Південь-Південь одночасно функціонує на багатосторонньому та міжрегіональному рівнях, дозволяючи країнам з економікою, що розвивається, розширювати свою діяльність у рамках міжнародної системи. Такі моделі співпраці підкреслюють більш широку тенденцію, за якої країни Глобального Півдня прагнуть інституціоналізувати свою зростаючу економічну вагу через колективні політичні дії, тим самим сприяючи поступовому відновленню рівноваги в глобальних інституціях.

Розширення БРІКС до так званої конфігурації БРІКС+ є ключовою подією в межах співпраці країн Південь-Південь, що відображає прагнення групи сформувати більш інклюзивну та географічно різноманітну структуру співпраці країн з економікою, що розвивається (Kubayi, Mthembu & Patel, 2024). Прийняття Єгипту, Ефіопії, Ірану, Саудівської Аравії та Об'єднаних Арабських Еміратів у 2023 році кардинально змінило геополітичний та економічний профіль блоку, перетворивши його з переважно міжрегіональної платформи на багатоконтинентальну коаліцію, що охоплює ключові політичні, економічні та енерговиробничі центри у всьому Глобальному Півдні. Це значно розширило представницький діапазон групи: серед дев'яти держав БРІКС+ дві є постійними членами Ради Безпеки ООН, вісім є членами СОТ, шість входять до G20, і майже всі є частиною основних коаліцій

Глобального Півдня, таких як G77 і G24 (Kubayi, Mthembu & Patel, 2024). Ця інституційна диверсифікація підсилює його колективну переговорну силу на глобальних форумах особливо в сферах, пов'язаних з торгівлею, фінансуванням розвитку та енергетичною співпрацею (Wang & Long, 2024).

Членство Єгипту та Ефіопії підкреслює поглиблення стратегічного співробітництва БРІКС з Африкою та висвітлює зростаючу роль континенту в політичних та економічних зв'язках Південь-Південь. Зростаюча демографічний вага Африки, багаті природні ресурси та значні потреби в розвитку роблять її центральною ареною для співпраці країн з економікою, що розвивається.

Південна Африка вже давно виконує роль дипломатичного мосту між континентом та ядром БРІКС, але приєднання Єгипту з його стратегічним геополітичним розташуванням та Ефіопії як господаря Африканського союзу значно розширює можливості групи взаємодіяти з інституційною архітектурою Африки. Це відображає свідомий політичний вибір: посилити роль Африки в глобальному управлінні та просувати моделі розвитку, які відповідають пріоритетам континенту, включаючи Порядок денний 2063, трансформацію інфраструктури, стійкість до кліматичних змін та цифрову модернізацію (Kubayi, Mthembu & Patel, 2024).

На економічному рівні BRICS+ забезпечує структуровану платформу для інтенсифікації інфраструктурної та фінансової співпраці Південь-Південь в Африці. Новий банк розвитку вже профінансував проєкти з відновлюваної енергетики, транспортні коридори та ініціативи з розвитку цифрової інфраструктури в Південній Африці та за її межами, а включення Єгипту та Ефіопії, як очікується, розширить кредитні портфелі НБР у регіонах Північної, Східної та Африканського Рогу (Kubayi, Mthembu & Patel, 2024). Одночасно зростаючий акцент БРІКС на

розрахунках у місцевій валюті, зусиллях з дедоларизації та дослідженні цифрових платіжних інфраструктур (включно з пропозиціями щодо цифрової валюти БРІКС) надає африканським економікам можливості зменшити вразливість до коливань валютних курсів та зовнішніх фінансових потрясінь. Ці події в сукупності свідчать про переорієнтацію зовнішніх економічних відносин Африки на більшу інтеграцію з фінансовими мережами Південь-Південь.

Одним з центральних аспектів взаємодії Африки з БРІКС+ є все більш розвинена мережа торгових і виробничих зв'язків, що з'єднують континент з ринками Азії та Південної Америки. Торгові потоки по лінії «Південь-Південь» розширюються темпами, що значно випереджають традиційну торгівлю «Північ-Південь», при цьому Китай, Індія, Бразилія та країни Перської затоки, що входять до БРІКС+, стають одними з найбільш динамічних. Розширення мереж, що пов'язують африканські виробничі та сільськогосподарські сектори з азійськими промисловими центрами та латиноамериканськими мережами агропереробки, свідчить про зростаючу переорієнтацію африканських економік на диверсифіковані, багаторегіональні ринки. Ці процеси підкріплюються ширшою програмою блоку дедоларизації, яка стимулює використання місцевих валют у транскордонних розрахунках і, таким чином, знижує транзакційні витрати, зміцнює валютну стабільність і полегшує вихід африканських експортерів на ринки, пов'язані з БРІКС (Kubayi, Mthembu & Patel, 2024).

Однак ці фінансові та інфраструктурні переваги невіддільні від ширшого політичного контексту, в якому розгортається взаємодія Африки з БРІКС+. Дипломатичне зростання Африки в рамках БРІКС+ відображає ширшу трансформацію у глобальному управлінні, в ході якої африканські держави перетворилися з периферійних учасників багатосторонніх

переговорів на впливових учасників, здатних формувати міжнародний порядок денний.

Підтримка БРІКС дипломатичної ролі Африки узгоджується з ширшою метою групи — сприяти формуванню більш інклюзивного та представницького світового порядку — метою, підтвердженою в Йоганнесбурзькій декларації 2023 року (XV BRICS Summit Johannesburg II Declaration, 2023). Узгоджуючи африканські погляди на сталий розвиток, кліматичне фінансування та співробітництво Південь-Південь з політичними позиціями основних членів БРІКС, розширене об'єднання набуває більшого авторитету та політичної ваги у багатосторонніх інститутах. У той же час африканські держави отримують вигоду від платформи, яка розширює їхній переговорний потенціал і сприяє скоординованій взаємодії на різних дипломатичних аренах.

У той же час, інституційна дипломатія в рамках БРІКС+ безпосередньо пов'язана зі скоординованою позицією групи щодо ключових глобальних криз. Держави БРІКС зайняли єдину позицію, виступаючи проти односторонніх втручань, ініційованих Заходом. Приклади Лівії та Сирії демонструють наполегливість блоку у дотриманні принципів суверенітету та невтручання, відкидаючи використання гуманітарних норм для виправдання зміни режиму (Morris, 2013).

Подібна координація характерна для позиції БРІКС щодо санкцій: група публічно заперечує легітимність заходів, введених без санкції Ради Безпеки ООН, зокрема, санкцій проти Ірану, стверджуючи, що така практика порушує міжнародне право та підриває стабільність глобального економічного управління. Таким чином, об'єднання підтримує право Ірану на розвиток мирної ядерної енергетики під наглядом МАГАТЕ (Mohammed, 2015).

Щодо ізраїльсько-палестинського питання, БРІКС засуджує будівництво поселень і розцінює його як порушення міжнародного права,

підтверджують підтримку палестинської державності, та висловлює застереження щодо посередництва Заходу, яке вважається упередженим на користь Ізраїлю (Al-Alyawi, 2020). Разом ці позиції демонструють, як БРІКС використовує дипломатичну координацію щодо конкретних криз, щоб сформулювати більш загальну критику вибіркового забезпечення норм та просувати альтернативне бачення багатопольярного, правового міжнародного порядку.

Однак, в контексті в контексті війни між Україною та Росією, експерти наголошують на тому, що для блоку БРІКС розмежування між захистом територіальної цілісності та збереженням геополітичної автономії перетворилася на виклик (Tanzim & Lamisha, 2023). Участь Росії в конфлікті поставила під сумнів принцип суверенітету, що лежить в основі міжнародної системи, і одночасно виявила суперечність позицій країн-членів БРІКС — тоді як більшість із них не засудили державу-агресора відкрито, вони й не зайняли роль посередників. Це послаблює здатність блоку виступати єдиним актором на світовій арені і збільшує ризик того, що блок не здатен надати свою скоординовану політичну відповідь.

Таким чином, еволюція БРІКС та подальше розширення до БРІКС+ уособлюють більш глибоку трансформацію в глобальному розподілі політичного та економічного впливу, особливо серед країн Глобального Півдня. Це є свідченням реконфігурації глобального управління, в якій країни, що розвиваються, набули здатності формувати узгоджені інтереси та інституціоналізувати альтернативні способи співпраці. БРІКС відіграє центральну роль у цьому процесі, функціонуючи одночасно як платформа для багатосторонньої економічної координації, рушійна сила співпраці Південь-Південь та дипломатичний форум, через який країни, що розвиваються, колективно взаємодіють з міжнародною системою.

Включення Єгипту, Ефіопії та інших держав, що розвиваються, до об'єднання у 2023 року знаменує собою вирішальний крок у перетворенні БРІКС на панконтинентальну коаліцію з посиленням дипломатичним охопленням. Це розширення зміцнює представництво у системі ООН, тим самим посилюючи політичну діяльність африканських держав та інтегруючи їхні пріоритети розвитку в ширші програми співпраці Південь-Південь. В результаті формат БРІКС+ не лише диверсифікував склад організації, але й зміцнив її роль як платформи, за допомогою якої Глобальний Південь може впливати на світові процеси.

2.2. Група 77 як глобальна коаліція для просування політико-економічних інтересів Глобального Півдня

Визначальною трансформацією сучасних міжнародних відносинах є зростання ролі держав Глобального Півдня. Ще в середині ХХ століття нещодавно деколонізовані держави прагнули колективно заявити про в межах системи, в якій на той момент домінували лише два провідних актора часів холодної війни. Бандунгська конференція 1955 року є важливою політичною віхою та місцем народження руху, який об'єднав двадцять дев'ять азійських та африканських держав, з метою сформулювати спільне бачення свого постколоніального майбутнього. Це змістило фокус міжнародних розбіжностей ідеологічного конфлікту Схід-Захід на розкол по лінії Північ-Південь, який ґрунтується на економічній нерівності, проблемах розвитку та прагненні до встановлення альтернативного світового порядку (Тоуе, 2014).

На початку 1960-х років уряди країн Південної Америки приєдналися до нового об'єднання постколоніальних держав. На Каїрській конференції з економічного розвитку 1962 року було прийнято рішення, що співпраця між країнами, що розвиваються, може допомогти у вирішенні спільних економічних проблем, та прискорити розвиток країн

Глобального Півдня, а Організацію Об'єднаних Націй було визначено як арена для таких колективних дій, та створено основу для нової інституційної платформи, спрямованої на посилення голосу держав, що розвиваються, у глобальному управлінні.

Цей процес завершився створенням Конференції Організації Об'єднаних Націй з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД) у 1964 році, що одразу ж став каталізатором формування Групи 77 (G77) (Draguljic & Anspach 2025). Спочатку коаліція складалася з сімдесяти семи держав, що розвиваються, і визначила свою головну мету як побудову оновленого та справедливого глобального економічного устрою та позиціонувала себе як переговорний орган Глобального Півдня в системі ООН (Draguljic & Anspach 2025). G77 стала провідним механізмом, за допомогою якого країни, що розвиваються, висловлювали вимоги щодо встановлення справедливих правил торгівлі, покращення доступу до необхідних ресурсів, та представництва в глобальних економічних інституціях.

G77 не мала затвердженого офіційного статуту чи постійних інституційних органів, і оперувала як гнучкий, консенсусний механізм, здатний координувати позиції держав-членів. Головування щорічно ротувалося між державами Азії, Африки та Південної Америки, що зміцнювало як регіональну рівність, так і спільну ідентичність групи як політичної платформи Півдня. Група стала помітним колективним гравцем на сесіях Генеральної Асамблеї ООН та в межах переговорів ЮНКТАД. Зустрічі міністрів, що проводилися перед важливими сесіями ООН, стали органом прийняття рішень, і дозволяли узгоджувати єдину стратегію держав-членів перед початком багатосторонніх переговорів.

Формування G77 збіглося з одночасною появою Руху неприєднання (РН), членство якого значною мірою перетиналося з членством G77. РН забезпечував геополітичну орієнтацію, відкидаючи домінування наддержав, захищаючи суверенітет та протидіючи неоколоніальним

структурам, тоді як G77 забезпечувала економічну платформу для пропаганди системних реформ. Разом ці ініціативи продемонстрували, що держави, що розвиваються, дедалі більше не бажають приймати пасивну роль у міжнародній політиці та натомість шукають інституційні засоби для формування світового порядку на власних умовах (Plys, 2024).

Протягом наступних десятиліть G77 різко розширилася за розмірами, збільшившись до 134 держав-членів, ставши таким чином найбільшою міжурядовою організацією країн, що розвиваються, в рамках Організації Об'єднаних Націй. Це розширення відображало як політичну привабливість об'єднання, так і причини, що спонукали держави Глобального Півдня до координації: обмежену переговорну силу при індивідуальних діях, асиметричні торговельні відносини та системне недостатнє представництво в глобальних структурах прийняття економічних рішень. Незважаючи на свою неоднорідність, група зберегла ідентичність, закріплену на спільному історичному досвіді колоніального панування, нерівномірного розвитку та політичній маргіналізації в рамках глобальних інституцій (Vieira, 2016).

Подальше функціонування та еволюція G77 протягом наступних десятиліть підкреслює існуючу нерівності між Північчю та Півднем і колективне прагнення держав, що розвиваються, змінити міжнародну систему. Діяльність групи поступово виходила далеко за межі ЮНКТАД, охоплюючи екологічне управління, промисловий розвиток, продовольчу безпеку та багатосторонню фінансову координацію (Draguljic & Anspach 2025).

У 1990-х роках G77 зазнала значної трансформації, оскільки Китай почав активніше брати участь у її діяльності. Хоча Китайська Народна Республіка раніше брала участь у деяких зустрічах як спостерігач, глибша інституціоналізована співпраця розпочалася приблизно під час підготовчого процесу до Конференції Організації Об'єднаних Націй з

навколишнього середовища та розвитку 1992 року. Спільний документ, представлений «Групою 77 та Китаєм», символізував новий етап, у якому Китай все більше приєднувався до політичних наративів та пріоритетів розвитку Глобального Півдня. Ця співпраця ґрунтувалася не лише на ідеологічній спорідненості, а й на зусиллях Китаю щодо консолідації впливу в рамках багатосторонніх інституцій та мобілізації ширшої підтримки Півдня для своїх міжнародних позицій (Takahashi, 2021).

Термін «G77 та Китай» виник через гібридний статус Китаю в коаліції. Формально він не є членом об'єднання, що дозволяє йому впливати на прийняття групових рішень, не будучи повністю обмеженим колективним консенсусом. Це дозволяє КНР висловлювати солідарність з країнами, що розвиваються, одночасно просуваючи власні стратегічні інтереси (Baumann et al., 2024).

Активізація участі Китаю збіглася з ширшою реконфігурацією світової політичної та економічної ситуації. Зниження домінування Заходу, піднесення Китаю та інших країн, що розвиваються, а також відновлення суперництва провідних держав дозволили країнам, що розвиваються, ефективніше використовувати свою демографічну вагу.

Протягом 2000-х та 2010-х років глобалізація, фінансові кризи та нерівномірний розвиток посилили актуальність місії G77. Зокрема, світова фінансова криза 2008 року виявила вразливість країн, що розвиваються. (Toye 2014; Baumann et al. 2024).

Однак після 2013 року Китай перейшов від відносно малопомітної ролі до набагато більш наполегливого гравця об'єднання. Дослідження характеризують «домінанту присутність» Китаю, який використовує G77 для зміцнення власних позицій щодо західних держав (Baumann et al., 2024).

Важливою віхою для G77 та Китаю стало прийняття Цілей сталого розвитку (ЦСР) у 2015 році, які стали центральним орієнтиром для

колективної дипломатії G77 (Draguljic & Anspach 2025). Оскільки більшість держав, що розвиваються, стикаються з економічними, медичними та кліматичними кризами.

Саміт G77 та Китаю у 2023 року в Гавані ознаменував ще один поворотний момент. Саміт, що зібрав представників 134 держав, зосередився на скоординованих заходах щодо відновлення після пандемії, технологічної нерівності та системних вразливостей. Делегати підтвердили свою відданість сталому розвитку, закликали розвинені держави надавати більшу фінансову та технічну допомогу та вимагали реформ міжнародних фінансових установ для забезпечення справедливого представництва та доступу до глобальних ресурсів. Гаванська декларація наголосила на необхідності більш справедливої глобальної економічної системи та підкреслила зростаючу рішучість у висловленні системної критики глобальних управлінських механізмів (Summit of Heads of State and Government of the Group of 77 and China on “Current Development Challenges: the Role of Science, Technology and Innovation”, 2023).

У сукупності ці події демонструють еволюцію G77 від економічного об'єднання до одного з провідних політичних акторів в системі ООН, представляючи спільні прагнення країн Глобального Півдня. Група стала центральним актором у дебатах щодо сталого розвитку, глобального економічного управління, переговорів щодо клімату та реформи багатосторонніх інституцій, відображаючи зміну пріоритетів та структурних викликів Глобального Півдня (Draguljic & Anspach 2025).

Проте центральним викликом для об'єднання є різноманітність її членів. Різниця в економічному розмірі, рівнях розвитку та політичних пріоритетах іноді ускладнює внутрішню єдність. Такі зростаючі держави, як Китай, Індія, Бразилія та Південна Африка – держави BASIC – мають зростаючу економічну вагу, політичні амбіції та різні дипломатичні програми. Тим часом найменш розвинені країни стикаються з глибокими

структурними обмеженнями та значною мірою покладаються на колективний вплив G77 для посилення своїх голосів у глобальному управлінні (Vickers & Brendan, 2013).

Політичний ландшафт Глобального Півдня неможливо повністю зрозуміти, не визнаючи зростаючу роль африканських держав, як індивідуально, так і колективно. Хоча Африку часто характеризують як найменш розвинений регіон міжнародної системи, події останніх років свідчать про значний зсув. Як стверджує Дж. Ікенберрі (2024), конфігурація «трьох світів», що формується, що складається із Заходу, Сходу та Півдня, позиціонує Африку як основний стовп сучасного Глобального Півдня (Ikenberry, 2024). На відміну від західного чи східного блоків, Африка не організована навколо однієї регіональної сили, проте підтримка країн Африки має значну символічну та матеріальну вагу. Цей вплив посилюється, оскільки регіон демонструє зростаючу рішучість відстоювати свої інтереси в межах ООН та кидати виклик моделям управління, успадкованим ще від повоєнного міжнародного порядку.

Африканські держави почали діяти більш злагодженою та наполегливою в останні роки на арені ООН. За підтримки дипломатичного представництва Африканського Союзу в Нью-Йорку, африканські держави регулярно координують свої дії на рівні послів та представляють єдині позиції щодо актуальних питань міжнародного порядку. Їхня згуртованість була особливо помітною в переговорах щодо клімату, де група висловила рішучу позицію, що ґрунтується на справедливості та історичній відповідальності (Makina, 2013).

Наприклад, у дискусіях щодо міжнародної податкової співпраці африканські держави очолили резолюцію, яка просувала вимогу щодо більш інклюзивної глобальної податкової системи (Baumann et al., 2024). Незважаючи на опір багатьох членів Організації економічного співробітництва та розвитку, африканські держави, за підтримки ширшої

G77, успішно просували цю пропозицію, продемонструвавши свою здатність формувати глобальні норми та кидати виклик усталеному балансу сил.

Зростаюча єдність Африки також очевидна в її реакції на війну в Україні. Незважаючи на значний тиск з боку західних держав щодо приєднання до санкцій проти РФ, більшість африканських держав обрали нейтралітет або утримались від голосування. Ця стратегічна позиція відображає бажання зберегти єдність в рамках Африканської групи, і зсув до більш незалежної зовнішньополітичної орієнтації. Опір континенту геополітичному тиску підкреслює його нову роль як вирішального гравця.

Таким чином, ця динаміка відображає трансформації у світовому порядку. Зміна розподілу влади, ерозія західної гегемонії та виникнення нових економічних центрів сприяє більш мінливому та суперечливому міжнародному середовищу. У цьому контексті G77 та Китай стає центральною платформою, за допомогою якої держави, що розвиваються, прагнуть вплинути на реформу глобального управління. Агресивна риторика, прийнята нещодавніми головами G77, ілюструє поглиблення розчарування асиметрією сучасної системи, засудження концентрації влади щодо прийняття рішень у найбагатших державах світу, критика сучасних методів видобутку ресурсів, та зображення сучасної світової економіки як продовження колоніальних моделей (Baumann et al., 2024).

Офіційні позиції групи, узагальнені в підсумковому документі Третього саміту Південної конференції (2024), демонструють широту та глибину порядку денного коаліції. Окрім давніх закликів до прав розвитку та викорінення бідності, G77 та Китай вимагають: реформи міжнародної фінансової архітектури; збільшеного представництва в МВФ та Світовому банку; інклюзивної багатосторонньої торговельної системи, що базується на реформованій СОТ; передачі технологій та нарощуванні потенціалу; розширенні співпраці Південь-Південь як доповнення до допомоги Північ-

Південь; глобальної інвестицій в інновації та цифрову державну інфраструктуру; дій щодо зміни клімату на основі рівності та диференційованої відповідальності; захисту біорізноманіття та екосистем; гендерної рівності та ліквідації насильства щодо жінок; системного реагування на стихійні лиха та гуманітарні кризи (Baumann et al., 2024).

Ці пріоритети ілюструють перехід G 77 від переговорного блоку, орієнтованого на вирішення економічних питань до широкого політичного форуму, який впливає на питання сталого розвитку, подолання нерівності, державного суверенітету тощо.

Така взаємодія між державами, що розвиваються, перетворює G77 та Китай в одного із найвпливовіших акторів у сучасній багатосторонній дипломатії. Однак, незважаючи на зростання політичної ваги, коаліція стикається з певними викликами. Внутрішня неоднорідність, наприклад, між державами, що розвиваються, та найменш розвиненими країнами, або між державами з різними політичними режимами, створює постійну напруженість. Такі держави, як Китай, Індія та Бразилія, переслідують стратегічні інтереси, які не завжди збігаються з інтересами інших держав-членів. Роль Китаю в цьому контексті є вкрай особливою, хоча КНР забезпечує важливу політичну підтримку та надає значні економічні ресурси, його зростаючий геополітичний вплив може затьмарити держави зі слабшими позиціями, особливо коли його національні пріоритети розходяться з колективними інтересами Півдня (Baumann et al., 2024).

Водночас, ті самі сили, що негативно впливають на внутрішню згуртованість, також посилюють нагальну потребу в об'єднанні. Світові кризи, включаючи пандемії, боргові труднощі, зміну клімату, продовольчу небезпеку тощо, непропорційно впливають на країни, що розвиваються, та посилюють необхідність колективних дій. Обмежений прогрес у досягненні Цілей сталого розвитку, а в багатьох сферах спостерігається значний регрес, ще більше підкреслює актуальність порядку денного G77

та Китай. У цьому контексті співпраця між державами Глобального Півдня, незважаючи на внутрішню неоднорідність, продовжує бути платформою для просування їхніх спільних пріоритетів.

Отже, G77 та Китай сьогодні є вкрай важливим політичним та економічним об'єднанням Глобального Півдня. Сьогодні це багатостороння платформа, яка прагне реформувати світову економічну систему, захистити право на розвиток та сприяти більш справедливому міжнародному устрою. Хоча внутрішня неоднорідність та зовнішній геополітичний тиск створюють постійні виклики, об'єднання продовжує бути основним механізмом, за допомогою якого країни, що розвиваються, колективно здійснюють системні трансформації. Майбутня життєздатність об'єднання залежать від її встановлення балансу між амбіціями держав, позиції яких укріплюються, та нагальними потребами найбільш вразливих держав, зберігаючи водночас єдність, необхідну для просування спільного бачення глобальної справедливості, економічної інклюзії та політичного суверенітету.

РОЗДІЛ 3.

ЗРОСТАЮЧИЙ ВПЛИВ ГЛОБАЛЬНОГО ПІВДНЯ В МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ

3.1 Потенціал Глобального Півдня в умовах формування нового світового порядку

Трансформація сучасної міжнародної системи значно прискорилося за останні десятиліття, демонструючи перехід від ієрархічної післявоєнної структури до набагато більш поліцентричного та суперечливого глобального порядку. Сучасні зміни в світовій системі відображають глибші процеси нормативної та інституційної перебудови, в умовах якої актори з Глобального Півдня відіграють дедалі вирішальну роль (Acharya, 2017; Qin, 2021).

Послаблення домінуючих позицій країн Глобальної Півночі, посилені світовою фінансовою кризою 2008 року, пандемією COVID-19 та повномасштабним вторгненням Росії в Україну, створили сприятливі умови для розширення впливу Глобального Півдня на формування нових структур глобального управління (Ситник, 2024). У сучасних умовах держави Півдня, отримали можливість формулювати альтернативу систему глобального управління, яка ґрунтуються на їхньому історичному досвіді, пріоритетах розвитку та критиці постколоніальної нерівності.

Політична ідентичність Глобального Півдня бере свій початок в процесі деколонізації, Русі неприєднання та економічних об'єднаннях країн, що розвиваються. Бандунгська конференція 1955 року інституціоналізувала афро-азійську солідарність, просуваючи принципи антиімперіалізму, суверенітету та справедливих можливостей для розвитку. Наступними кроками на цьому шляху були створення Руху неприєднання у 1961 році, Організації африканської єдності у 1963 році, створення Групи 77 та ЮНКТАД у 1964 році – ініціатив, які

перетворилися на платформи завдяки яким держави Глобального Півдня отримали можливість приймати участь в діалозі Північ-Південь, та доносити на міжнародній арені свої вимоги щодо реформування світової системи (Zhou, 2024).

Кінець біполярної епохи дозволив західним державам впроваджувати неоліберальні ідеї в систему глобального управління та нав'язуючи ринково-орієнтовані реформи (Carlsson & Ramphal, 1995). Однак, як стверджує Г. Чжоу глобалізація посприяла поступовому розширенню можливостей країн, що розвиваються, шляхом їх інтеграції в глобальні виробничі мережі, що дозволило швидкому промисловому та технологічному розвитку країн Азії та, меншою мірою, країн Південної Америки та Африки (Zhou, 2024). Піднесення «Азійських тигрів», а потім Китаю та Індії, продемонструвало, що Глобальний Південь може стати рушійною силою глобального економічного зростання, а не його периферією. Таким чином, на початку XXI століття країни, що розвиваються, отримали можливість реформувати світовий економічний порядок.

Паралельно з цими економічними трансформаціями однополярний світовий порядок почав демонструвати ознаки структурної слабкості. На думку українського дослідника Г. Ситником, Сполучені Штати, незважаючи на своє військове домінування, поступово втратили здатність функціонувати як глобальний актор, який забезпечував стабільність світового устрою, особливо після фінансової кризи 2007–2008 років, яка виявила глибокі внутрішні дисбаланси в їхній економічній моделі. Криза, що виникла в ядрі світової фінансової системи, поширилася на весь світ, підбиваючи довіру до неоліберальних режимів та демонструючи недоліки глобалізації. Країни, що розвиваються, інтерпретували ці події як свідчення необхідності створення альтернативних механізмів фінансової стабільності та співробітництва в, ініціювавши процеси, які згодом

завершилися створенням G20, Ради фінансової стабільності та інституціоналізацією БРІКС (Zhou, 2024).

Пандемія, що спалахнула у 2020 році, ще більше дестабілізувала структури глобального управління. Г. Ситник стверджує, що ця фрагментована глобальна реакція прискорила занепад однополярної моделі та продемонструвала нездатність країн Глобальної Півночі керувати системними кризами. Водночас Китай, Індія та інші країни, що розвиваються, скористалися ситуацією, розширивши свій регіональний вплив. Це сприяло консолідації країн Глобального Півдня як більш згуртованого гравця на міжнародній арені (Ситник, 2024).

Зростаюча політична значущість Глобального Півдня також пов'язана з його демографічною вагою, економічною динамікою та центральним місцем у глобальних виробничих мережах. Як зазначає китайський експерт Г. Чжоу до 2020 року країни, що розвиваються, становили приблизно 40% світової економіки, тоді як частка БРІКС у світовому ВВП зросла з 14,78% у 2008 році до 24,25% у 2020 році (Zhou, 2024). У 2022 році країни, що розвиваються, разом відповідальні за понад третину світового виробництва. Більше того, торгівля Південь-Південь зараз становить майже чверть світових потоків товарів і послуг, що відображає появу регіональних та міжрегіональних мереж, незалежних від західних ринків. Ці економічні зрушення дозволяють Глобальному Півдню посилити свою переговорну позицію в таких глобальних інституціях як МВФ, Світовому банку та СОТ (Zhou, 2024).

В економічному плані Глобальний Південь зазнав глибокої трансформації, перейшовши з периферійної позиції у світовому виробництві на центральну рушійну силу світового економічного зростання. Як демонструє Г. Чжоу (2024), частка країн, що розвиваються, у світовому ВВП значно зросла за останні два десятиліття, досягнувши приблизно 40% до 2020 року (Zhou, 2024). Зокрема, економіки БРІКС

розширили свій внесок у світове виробництво, збільшивши свою частку з 14,78% у 2008 році до 24,25% у 2020 році (Zhou, 2024). Одночасно частка країн Великої сімки у світовому ВВП знизилася, що свідчить про довгострокову тенденцію, коли країни, що розвиваються, поступово зменшують домінування Заходу у світових економічних справах. Цей зсув також відобразився на моделях світової торгівлі: країни, що розвиваються, збільшили свою частку світового імпорту та експорту майже до половини світової торгівлі, тоді як торгівля Південь-Південь зросла до 25% усієї світової торгівлі (Zhou, 2024). Ці структурні зміни демонструють не лише перерозподіл економічної могутності, але й появу окремого південного економічного простору, що характеризується взаємозалежністю, диверсифікацією та стійкістю.

Глибше вивчення цієї динаміки підкреслює вирішальну роль, яку відіграють країни, що розвиваються, такі як Китай, Індія, Бразилія, Південна Африка, Індонезія, Саудівська Аравія та Туреччина. Становлення Китаю як світового виробничого центру та технологічного лідера, стрімкий розвиток Індії в галузі цифрових послуг та інновацій, а також домінування Бразилії у сільськогосподарському виробництві ілюструють те, як Глобальний Південь зараз впливає на глобальні економічні процеси (Zhou, 2024).

В інституційному плані Глобальний Південь також досяг значних успіхів. Невдоволення структурами, в яких домінує Захід, спонукало держави Глобального Півдня до створення альтернативних механізмів фінансової стабільності та співробітництва.

Діяльність таких організацій як БРІКС та Шанхайської організації співробітництва (ШОС) стала проявом нового етапу трансформаційного розвитку Глобального Півдня. Наприклад, БРІКС розробив власну фінансову архітектуру за допомогою таких інструментів, як Новий банк розвитку (НБР), та Угоду про умовні резерви. Вони направлені на

диверсифікацію джерел фінансування, зменшення залежності від МВФ та Світового банку, а також дослідження фінансових механізмів, які могли б послабити глобальне домінування долара США (Ситник, 2024; Zhou, 2024). Індійський дослідник А. Прабхакар пояснює це як одну із форм геополітичного антагонізму, стверджуючи, що рух за дедоларизацію відображає не лише економічний прагматизм, але й політичний опір західній гегемонії (Prabhakar, 2024).

Геополітичні та безпекові аспекти діяльності Глобального Півдня є також помітними. В Африці регіональні та субрегіональні організації, такі як Африканський Союз (АС), Економічне співтовариство країн Західної Африки (ЕКОВАС) та Східно-африканське співтовариство (САС), запровадили ініціативи з підтримання миру та врегулювання конфліктів, які демонструють зростаючу регіональну самостійність. Миротворчі операції під керівництвом Африканського Союзу, яких за останні два десятиліття було проведено понад тридцять, ілюструють важливий зсув у напрямку регіональної колективної безпеки (Zhou, 2024). Це підтверджує думку А. Ачарї про те, що регіони сьогодні кидають виклик колись домінуючим західним механізмам безпеки.

В Азії також є схожі приклади. Шанхайська організація співробітництва пропонує особливу модель колективної безпеки, зосереджуючись на питаннях боротьби з тероризмом, сепаратизмом та екстремізмом, не передбачаючи обов'язкової участі в спільних військових операціях. Ця гнучкість приваблює держави, які прагнуть захистити суверенітет, одночасно вирішуючи транснаціональні загрози (Ситник, 2024).

Асоціація держав Південно-Східної Азії (АСЕАН) просуває модель відкритого регіоналізму за допомогою таких механізмів, як АСЕАН+1, АСЕАН+3, Східно-азійський саміт та Регіональне всеохоплююче економічне партнерство (RCEP). Ці об'єднання сприяють регіональній

співпраці, полегшують торговельну інтеграцію та зменшують залежність від інституцій, де домінує Захід (Zhou, 2024). Вони також надають платформи, де Китай, Індія, Японія та інші члени АСЕАН можуть спільно формувати регіональний порядок – результат, що відповідає китайському цивілізаційному підходу до міжнародного порядку, який наголошує на зростаючій важливості незахідних культурних та політичних традицій.

Південна Америка також володіє певним потенціалом в контексті розбудови нової системи міжнародних відносин. Поява Співтовариства держав Латинської Америки та Карибського басейну (CELAC) та відродження Союзу Південноамериканських Націй (UNASUR) ілюструють зусилля, спрямовані на зменшення залежності від Сполучених Штатів та сприяння регіональній ідентичності, політичній самостійності та інтеграції по лінії Південь-Південь (Zhou, 2024). Ці події втілюють прагнення до самостійності держав Півдня до вирішення регіональних питань.

Підхід Глобального Півдня до російсько-української війни додатково ілюструє його геополітичну позицію. Хоча росія позиціонує себе як антиімперіалістична держава, багато держав Глобального Півдня утримуються від підтримки її зовнішньополітичних претензій до України (Мокляк & Конопка, 2025). Натомість їхній нейтралітет відображає поєднання антиамериканських настроїв, історичної спадщини пов'язаної з колоніальним минулим, прагматичних економічних міркувань та скептицизму щодо дипломатичних ініціатив, що здійснюються західними країнами. Як зазначають С. Мокляк і Н. Конопка, для багатьох урядів країн Півдня участь у підтримуваних Заходом ініціативах, пов'язаних з Україною, ризикує бути сприйнятою як компрометація нейтралітету або союз із державами, історично пов'язаними з колоніалізмом чи геополітичним тиском (Мокляк і Конопка, 2025). Це є ґрунтом для російської пропаганди, яка наголошує на антиімперіалізмі та зображує

Захід лицемірним. Водночас обмежені знання про Україну серед населення загалом, що посилюються низьким рівнем грамотності та стійкими стереотипами, сприяють байдужості або неоднозначності (Мокляк і Конопка, 2025).

У сукупності ці події ілюструють не лише зростання матеріальних можливостей Глобального Півдня, але й розширення його політичного голосу та інституційного потенціалу. Сукупний ефект полягає в глибокій трансформації глобального порядку, в якій держави Півдня дедалі більше вимагають визнання їх співавторами, а не об'єктами міжнародної політики (Zhou, 2024; Acharya, 2017).

Водночас численні суперечності між державами Глобального Півдня шкодять його колективній політичній цілісності. Високий рівень соціально-економічної нерівності, слабка інституційна спроможність, корупція та внутрішня політична нестабільність створюють значні перешкоди для сталого розвитку (Мокляк & Конопка, 2025). Суперництво між країнами, що розвиваються, особливо між Китаєм та Індією, ставить під сумнів здатність Півдня представляти єдиний фронт у світовій політиці.

Незважаючи на ці обмеження, потенціал Глобального Півдня як трансформаційної та конкурентної сили залишається значним. Його демографічна перевага, розширення економічних можливостей, регіональні інституції, та нормативний вплив разом сприяють появі більш плюралістичного світового порядку.

Світовий порядок, що формується, ймовірно, буде більш децентралізованим та більш різноманітним. Замість повернення до біполярності часів Холодної війни, сучасні трансформації вказують на рух до багатополарної глобальної системи, структурованої кількома центрами сили, конкуруючими логіками розвитку та плюралістичними механізмами управління (Acharya, 2017; Qin, 2021). У цьому мінливому ландшафті Глобальний Південь позиціонується не як периферійний актор, а як один з

головних архітекторів міжнародного порядку XXI століття, формуючи економічні, політичні, інституційні та ідеологічні траєкторії, що кидає виклик структурам минулого та прокладають нові шляхи до глобального лідерства.

3.2. Глобальний Південь у медійних наративах «колективного Заходу»

Репрезентація Глобального Півдня в західних ЗМІ сформована структурною асиметрією у поширенні глобальної інформації. Оскільки більшість провідних міжнародних інформаційних агентств знаходяться в країнах Глобальної Півночі, вони визначають, якій саме тематиці, аспектам, країнам, регіонам тощо приділяти увагу. Як результат, Глобальний Південь часто зображується через наративи, які маргіналізують його становищу у світовій системі. Вчені зазначають, що західні ЗМІ продовжують відтворювати колоніальні та імперські уявлення, зображуючи держави Глобального Півдня через акцент на структурній залежності, постійних потрясіннях та культурній відмінності, що є причиною викривленого глобального сприйняття.

Дослідження демонструють, що ці наративи не просто описують події, а впливають на сприйняття гуманітарних надзвичайних ситуацій, економічних викликів, політичної нестабільності тощо (Gondwe, 2024). Подібна інформаційна картина формує геополітичне бачення та визначає, як громадськість інтерпретує міжнародні проблеми, та має вплив на політичні рішення як в країнах Півночі, так і Півдня. Це також впливає на те, як населення держав Глобального Півдня співвідносять себе з нав'язаними ззовні уявленнями, приймає їх або заперечує.

Домінуючим механізмом у цих репрезентативних практиках є використання незмінних кризово-орієнтованих наративів. Західні новинні агенції часто зображують Глобальний Південь як регіон, що страждає від

війни, бідності, стихійних лих, пандемій, переворотів та політичної нестабільності. Таке медійне відтворення зазвичай не має належної контекстуалізації щодо історії колоніальної експлуатації, вкорінених форм соціального тиску та нерівності, або внутрішньополітичних проблем, створюючи таким чином імідж регіонів, які таких, які завжди перебувають на межі надзвичайної ситуації (Alam, 2021). Повені, епідемії, повстання та політичні кризи зазвичай трактуються як свідчення неефективного врядування, а не як результат вкоріненої глобальної нерівності. У багатьох випадках кризові наративи створюють уявлення про Глобальний Південь як про регіон нездатний функціонувати без зовнішнього втручання або допомоги.

Економічні наративи є схожими. Західні ЗМІ часто представляють економіки Глобального Півдня як інституційно неспроможні, такі, що постійно потребують допомоги від фінансових установ Глобальної Півночі. Акцент на фінансовій допомозі МВФ, кредитах на розвиток, донорському фінансуванні та зовнішній експертизі затьмарює внутрішні економічні трансформації, місцеві інновації та ініціативи з регіонального розвитку (Gondwe, 2024; Alhassan & Chakravartty, 2011). Замість того, щоб визнати складність політично-економічної ситуації в якій знаходяться країни Півдня, і яка формує траєкторію їхнього розвитку, ці наративи припускають, що економічною експертизою володіють лише західні країни (Pachauri & Singh, 2025).

Візуальні зображення є ще одним потужним інструментом, за допомогою якого Глобальний Південь позиціонується ієрархічно. Західні ЗМІ часто використовують емоційно заряджені образи — голодні діти, спустошені ландшафти, протести, руйнування інфраструктури — які є символами страждань або нестабільності (Bashir & Yasmin, 2024). Ці образи викликають емоційний резонанс, але дають замало аналітичної глибини, що призводить до того, що спільноти сприймаються переважно

крізь призму трагедії чи безладу. Це підкріплює припущення, що криза є постійним станом для країн Глобального Півдня (Pachauri & Singh, 2025). Отже, такі візуальні спрощення підтримують наратив, у якому Південь постає переважно як простір нестійкості або загрози.

Західні журналісти надають перевагу північним дипломатам, експертам, науковцям та неурядовим організаціям як головним інтерпретаторам подій, навіть коли висвітлюють події, щодо яких думка Півдня має бути першочерговою. Така практика систематично зменшує вплив локальних експертів та звужує різноманітність представлених точок зору (Mutsvairo et al., 2021). Часто думка західних експертів зображується як об'єктивна, що відображає нерівність і у світовій академічній спільноті та журналістиці.

Ці тенденції особливо яскраво виражені в усталених моделях західного висвітлення подій у Африці. Починаючи з 1980-х років, дослідники послідовно визначали дві центральні риси підходу західних ЗМІ: витіснення питань, пов'язаних з Африкою та домінацію негативних стереотипів. Африканська тематика або ігнорувалася, або вибірково висвітлювалась таким чином, що акцент робився на кризових явищах, нестабільності та насильстві, навіть у періоди, що характеризуються демократичними реформами, налагодженням мирного процесу або регіональною співпрацею (Djongana, 2016). Західні ЗМІ часто пишуть про голод, громадянські війни, епідемії, такі як ВІЛ/СНІД, корупцію та авторитарне правління. Новинні повідомлення про Сомалі, Конго, Анголу чи Руанду часто присвячені етнічному насильству, та зображують африканців як людей схильних до конфліктів, що приховує вплив політики періоду холодної війни, зовнішніх військових втручань та геополітичних інтересів, які сформували ці конфлікти (Djongana, 2016). Навіть географічна різноманітність континенту розмивається, оскільки західні медіа іноді об'єднують політичні, культурні та історичні

відмінності окремих країн регіону в межах розпливчастого поняття «Африка» (Djongana, 2016).

В контексті висвітлення країн Південної Америки особливе місце займає дослідження Р. Каззаматти, в якому вона аналізує провідні німецькі газети, і демонструє, що регіональна присутність в медійному полі є вкрай нерівномірною, та формується на припущеннях щодо чисельності населення, економічної значимості та геополітичних інтересах (Cazzamatta, 2020). Такі країни, як Бразилія, Аргентина, Мексика та Куба, займають домінуючі позиції у ЗМІ, тоді як інші держави регіону здебільшого відсутні, якщо там не спостерігаються значні кризові явища. Західні наративи надають пріоритет політичним скандалам, корупції, насильницьким злочинам, ідеологічній поляризації та інституційній нестабільності, тоді як культурні досягнення, соціальні інновації тощо отримують мінімальне висвітлення. Подібна репрезентація пов'язана з персонофікованим стилем оповіді з акцентом на таких постатях, як Уго Чавес, Ево Моралес чи Луїс Інасіо Лула да Сілва, що спрощує складні політичні процеси та підкріплює стереотипи. Таким чином, південноамериканська політика зводиться до низки драматичних індивідуальних історій.

Західне висвітлення подій у Китаї є прикладом того, як геополітична конкуренція формує репрезентативні стратегії. Дослідження показують, що BBC та CNN зображують Китай крізь численні, часто суперечливі сюжети – як стратегічного конкурента, економічну загрозу, зростаючу світову державу, партнера або дестабілізуючу силу (Qiao, 2025). Наративи, що наголошують на «зростанні напруженості між Китаєм та західними країнами», або звинувачення у «масштабному промисловому шпигунстві», сприяють уявленню про Китай як виклик західним економічним та безпековим інтересам (Qiao, 2025). Водночас Китай описують як «зростаючу наддержаву», «країну-виробника» та «другу за величиною

економіку світу» (Qiao, 2025). Однак навіть позитивні події – технологічний прогрес, підвищення рівня життя чи лідерство в інноваціях у сфері глобальної охорони здоров'я – часто супроводжуються повідомленнями про катастрофи та недоліки політичної системи.

Ці репрезентативні тенденції поширені в академічній галузі та сфері комунікаційних досліджень. Вважається, що Глобальна Північ забезпечує нормативний стандарт, зокрема щодо свободи преси та ліберальної демократії, тоді як події на Глобальному Півдні інтерпретують як відхилення від норми. Ці є відтворенням думки про розрив між «розвиненими» та «слаборозвиненими» регіонами, посилюючи викривлене сприйняття медіапрактик в Азії, Африці та Південній Америці (Willems, 2014).

Міжнародні новинні мережі відіграють вирішальну роль у формуванні наративів щодо ідентичності Глобального Півдня. Індійські дослідники визначили основні західні схеми подачі інформації – це криза та жертва, бідність та відставання у розвитку, а також незвичність або культурна «інакшість» (Shah, Parveen & Durrani, 2025). Хоча зустрічаються і контр-наративи, які висвітлюють зростання середнього класу, підприємницьку активність або регіональне лідерство, проте вони не здатні докорінно змінити репрезентацію країн Глобального Півдня. Важливо, що населення на Глобальному Півдні не є пасивним, вони реагують на західні наративи переймають їх, оскаржують, адаптують або відкидають їх (Shah, Parveen & Durrani, 2025). Ці процеси сприяють формуванню гібридної ідентичності, яка пов'язана з переплетінням наративів західних медіа та локальними.

Наслідки цих репрезентативних моделей є широкомасштабними. Вони впливають на рішення щодо іноземної допомоги, гуманітарного втручання, міграції населення, інвестицій та міжнародної співпраці. Вони також впливають на самоідентифікацію суспільств держав Глобального

Півдня. Такі вчені, як С. Пачаурі та В. Сінгх, наголошують на необхідності постколоніальних підходів до журналістики, яка визнавала б експертизу Півдня (Pachauri & Singh, 2025).

Таким чином, наративи західних медіа про Глобальний Південь створюють звужену та спотворену призму, крізь яку розглядаються південні суспільства. Оскільки глобальний інформаційний порядок стає більш багатополярним, виклик як для журналістики, так і для наукової спільноти полягає в тому, щоб вийти за межі існуючих наративів. Тільки завдяки такій перебудові глобальні медіа можуть зробити свій внесок у більш справедливе та контекстуально обґрунтоване розуміння сучасного Глобального Півдня.

3.3. М'яка сила та культурна дипломатія як інструменти зовнішньої політики країн Глобального Півдня

М'яка сила є однією з визначальних концепцій для розуміння того, як держави, в тому числі країни Глобального Півдня, прагнуть впливу на міжнародній арені. Теоретичні основи концепції м'якої сили виникли з критики Джозефом С. Найєм школи реалізму, зокрема переконання, що держави в першу чергу покладаються на примус та конфронтацію для забезпечення національних інтересів (Nye, 1990). Визначаючи м'яку силу як здатність держави досягати політичних цілей за рахунок привабливості, а не шляхом використання примусової сили, Дж. Най позиціонує її як протипагу військовим та економічним інструментам (Nye, 2003).

М'яка сила пов'язана з культурної привабливістю. Дослідник А. Лаоваттанабхонгсе підкреслює її ефемерну природу, стверджуючи, що спільні цінності, позитивний імідж та знання культурних особливостей, можуть надихати на співпрацю без примусу (Laowattanabhongse, 2024). Діаспори, неурядові організації та культурні діячі зараз відіграють

визначну роль у формуванні міждержавних відносин. Це створює нові можливості для поширення впливу країн Глобального Півдня.

У цьому контексті культурна дипломатія постає як один із найефективніших інструментів м'якої сили. Г. Мелоун визначає її як двосторонній комунікаційний процес, який одночасно презентує ідентичність країни світові та дозволяє глибше зрозуміти іноземні культури (Malone, 1988). Культурна дипломатія передбачає обмін ідеями, інформацією, мистецтвом, способом життя, цінностями та традиціями для зміцнення взаєморозуміння (Yawar & Uçkaç, 2025). Дослідники підкреслюють її роль у формуванні громадської думки, впливі на іноземні інституції та зв'язках із політиками, та зазначають, що культурна дипломатія іноді недооцінюється порівняно з договірними обов'язками чи військовим потенціалом, але стає потужною, коли її підтримують культурні організації, державні органи та недержавні суб'єкти (Djongana, 2016). Отже, культурна дипломатія допомагає в досягненні бажаних результатів, та є гарним доповнення до інструментів традиційної дипломатії.

Для держав Глобального Півдня м'яка сила — це не просто допоміжний ресурс, а інструмент для посилення своїх позицій в глобальному управлінні. Багато країн Глобального Півдня прагнуть кинути виклик усталеним західноцентричним наративам, просуваючи альтернативні культурні профілі та моделі розвитку. Експерти стверджують, що культурна дипломатія стала важливою для захисту довгострокових національних інтересів, зміцнення національної безпеки та покращення міжнародного іміджу (Yawar & Uçkaç, 2025).

Застосування культурної дипломатії країнами Глобального Півдня відображає процес трансформації міжнародного середовища. Культурна дипломатія стає механізмом представлення особливого історичного досвіду, цивілізаційної спадщини та бачення розвитку. Явар та Учкач

(2025) наголошують, що культурна ідентичність, ідеологічні основи та моделі поведінки повинні бути точно донесені до світової громадської думки, якщо держави Глобального Півдня прагнуть змінити свої міжнародні ролі. Це вимагає інвестицій в освіту, культурну грамотність та стратегічні комунікації, а також кваліфікованих фахівців, які розуміють як внутрішні культурні основи, так і глобальні тенденції в міжнародній громадській думці (Салехі Амірі та Мохаммаді, 2016).

Значення м'якої сили та культурної дипломатії стає особливо очевидним при розгляді колективних платформ Глобального Півдня, найпомітнішою з яких є БРІКС. Посилення культурного виміру блоку ілюструє те, як об'єднання намагається завдяки використанню м'якої сили конкурувати з євроатлантичним впливом в міжнародних відносинах. Культурні ініціативи, такі як кінофестивалі, спортивні заходи, виставки мистецтв функціонують як майданчики, для висвітлення історії країн Глобального Півдня, яка довгий час знаходилась в тіні західних культурних надбань (Lee, Kornphetcharat & Sims, 2025).

Застосування культурної дипломатії БРІКС розширює поле уявлень про держави Глобального Півдня. Проводячи фестивалі та спортивні заходи, БРІКС приваблює світову аудиторію, перенаправляє увагу ЗМІ та впливає на західні наративи (Lee, Kornphetcharat & Sims, 2025). Проте відсутність інституційної узгодженості впливає на те, що на разі м'яку силу блоку важко охарактеризувати як цілісну. Провідні позиції Китаю в економічній та цифровій галузях створюють як можливості, так і напруженість в межах культурної дипломатії БРІКС. Передове становище Китаю також посилює конкуренцію за статус усередині блоку, спонукаючи Індію, Бразилію та інші країни більш активно просувати свій національний імідж (Lee, Kornphetcharat & Sims, 2025). Така динаміка є суперечливою оскільки китайські культурний потенціал посилює колективну м'яку силу, але одночасно затьмарює партнерів (Lee,

Kornphetcharat & Sims, 2025). Незважаючи на внутрішню напруженість, БРІКС сприяє ширшій реструктуризації глобальної культурної політики. Пропонуючи країнам Глобального Півдня альтернативні майданчики для культурного обміну.

Китай є ще одним яскравим прикладом використання м'якої сили та культурної дипломатії державою Глобального Півдня. Ідея застосування інструментів м'якої сили увійшла в китайський політичний дискурс у 1993 році, коли Ван Хунін виступав за адаптацію теорії Дж. Ная для протидії наративу «китайської загрози», хоча її практичне впровадження відбулося лише у XXI столітті (Голянич, 2023). На 17-му з'їзді Комуністичної партії Китаю у 2007 році китайське керівництво дійшло висновку, що м'яка сила повинна популяризувати соціалістичну модель розвитку Китаю та його автентичну культуру (Голянич, 2023). Поширення глобалізації та американізації посилило інтерес Китаю до культурної дипломатії, спонукаючи КНР розвивати власну культурну привабливість та впливати на її сприйняття в міжнародному середовищі.

Культурна дипломатія Китаю значною мірою спирається на багату цивілізаційну спадщину. Традиційна культура — конфуціанські цінності гармонії та ощадливості, кухня, медицина, бойові мистецтва, міфологія, ремесла є ключовими складовими міжнародного іміджу КНР (Yu Yunquan et al., 2018). Досвід розвитку Китаю, його інституційна гнучкість та економічні досягнення особливо приваблюють країни, що розвиваються, які прагнуть досягнути позитивних результатів в індустріалізації та модернізації (Голянич, 2023). Завдяки таким ініціативам, як Інститути Конфуція, Китай сприяє вивченню мов, культурним програмам та освітнім обмінам. Ці інститути використовуються для підтримки міжкультурного діалогу, проте є інструменти політичного впливу, що дозволяє Китаю впливати на стереотипи щодо його експансіонізму та геополітичних амбіцій.

Культурна дипломатія Китаю також включає масштабні механізми співпраці в освітній та культурній сферах з ЄС, Великою Британією та Сполученими Штатами, масштабні культурні заходи в десятках країн, та регіональні ініціативи в межах програми «Один пояс, один шлях» (Голянич, 2023).

Однак Китай стикається зі значними обмеженнями. Західні спостерігачі часто ставлять під сумнів потенціал м'якої сили Китаю через цензуру, обмежену автономію громадянського суспільства та проблеми з правами людини (Дорош & Яблонська, 2021). Тому, незважаючи на значні інвестиції, Китай все ще намагається узгодити образ, який він проектує для подолання західного скептицизму, який панує особливо серед розвинених демократій.

Ширша динаміка співпраці Південь-Південь показує, як м'яка сила функціонує в країнах Глобального Півдня. Експерти стверджують, що дипломатія м'якої сили стимулює співпрацю та передачу знань між країнами, що розвиваються (Enwere, Olabode & Abdullahi, 2025). Хоча економічні та фінансові зв'язки існували й до цього, на сучасному етапі згуртованість Глобального Півдня стає більшою завдяки таким структурам, як БРІКС – більш динамічним став обмін політичними підходами, досвідом, моделями розвитку, що зменшує історичну залежність від Глобальної Півночі. Однак ця співпраця не завжди відбувається між рівними партнерами. Провідні регіональні держави, такі як Китай, Індія, Росія, Бразилія та Південна Африка, мають непропорційний економічний та політичний вплив, що ускладнює рівноправну взаємодію. Багато африканських держав, стикаються з такими проблемами як, боргова залежність, що обмежує їхню переговорну силу. Крім того, деякі з держав Глобального Півдня надають пріоритет співпраці з західними партнерами у зв'язку з побоюваннями щодо погіршення їхньої

позиції в ліберальному міжнародному порядку (Enwere, Olabode & Abdullahi, 2025).

Тим не менш, дипломатія м'якої сили може посилити здатність країн Глобального Півдня створювати незалежні політичні та економічні блоки, та боротися за справедливий розподіл глобальних ресурсів. Зміцнення багатосторонньої співпраці на основі спільних цінностей, культурної спорідненості надає країнам, що розвиваються, інструменти та протидії зовнішньому тиску.

У сукупності культурний вимір діяльності БРІКС, культурна дипломатія КНР та співпраця між державами Глобального Півдня демонструє, що м'яка сила є ключовим інструментом їхньої зовнішньої політики. Вона дозволяє країнам, що розвиваються, диверсифікувати глобальні наративи, зміцнювати культурну пізнаваність та здійснювати вплив, не покладаючись на примус. Проте успіх стратегій м'якої сили залежить від інституційної узгодженості, культурної грамотності та здатності узгоджувати національні амбіції з колективними цілями. Якщо держави Глобального Півдня продовжуватимуть інвестувати в культурну дипломатію через інклюзивні механізми управління, збалансоване лідерство, скоординований брендинг та залучати громадськість, вони можуть зміцнити свій вплив у межах світового порядку та зробити внесок у більш глобальну культуру.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дало можливість комплексно проаналізувати позицію країн Глобального Півдня в межах сучасної системи міжнародних відносин, демонструючи, що їхня роль визначається як зовнішні впливом держав Глобальної Півночі, так і внутрішньою динамікою співпраці в межах взаємодії Південь-Південь. Спираючись на обрану теоретичну базу, зокрема на концепцію глобальних міжнародних відносин, дослідження підтвердило, що Глобальний Південь являє собою не однорідну групу, а різноманітний та дедалі більш впливову групу акторів з різним історичним досвідом, моделями розвитку та політичними пріоритетами.

Було визначено теоретичні основи дослідження, які продемонстрували, що традиційні теорії міжнародних відносин знаходяться під значним впливом західної наукової думки. Водночас, сучасні дослідження Глобального Півдня пропонують більш багатомірний погляд для вивчення країни Півдня.

Також, було встановлено що БРІКС та G77 сьогодні є вкрай важливим політичним та економічним об'єднанням Глобального Півдня. Сьогодні це багатосторонні платформи, яка мають на меті реформу світової економічної системи, та сприяння встановленню більш справедливому міжнародному порядку. Хоча внутрішня неоднорідність та зовнішній геополітичний тиск створюють постійні виклики, ці об'єднання продовжують бути основним механізми, за допомогою якого країни, що розвиваються, колективно здійснюють системні трансформації.

Наступним результатом дослідження є те, що продемонстровано, що зростаючий вплив держав Глобального Півдня відображає масштабні системні зміни, а саме ерозію гегемонії країн Заходу та появу більш фрагментованого багатопольного порядку. Емпіричні результати підтвердили обидві дослідницькі гіпотези: хоча зовнішньополітичні стратегії Глобальної Півночі продовжують формувати середовище, в

якому діють держави Півдня, відносини Південь-Південь, інституційна консолідація та зростання внутрішньої активності стають дедалі важливими у визначенні позиції Глобального Півдня в сучасній міжнародній системі.

У дослідженні також було підкреслено важливість інформаційних стратегій, оскільки наративи західних медіа створюють звужену картину сприйняття південних суспільств. Саме тому існує нагальна потреба в перебудові комунікації глобальних медіа про країни Глобального Півдня для формування його більш контекстуально обґрунтованого розуміння. Також, важливим у цьому контексті є культурний вимір діяльності БРІКС, та окремо держав Півдня, саме тому м'яка сила має стати ключовим інструментом їхньої зовнішньої політики. Вона дозволить країнам Півдня диверсифікувати глобальні наративи, зміцнити їхню культурну пізнаваність та здійснювати вплив на глобальне сприйняття.

Отже, дослідження демонструє процес зсуву Глобального Півдня з периферії до ядра світової політики. Його держави активно формують міжнародні норми, кидають виклик існуючій асиметрії та просувають альтернативні бачення шляхів розвитку та управління. Майбутні дослідження мають зосередитись на розробці показників для оцінки ефективності ініціатив Південь-Південь та на розробці міжнародно-правових механізмів, що стосуються цифрового суверенітету, інформаційної агресії та правового регулювання нових технологій. Такі кроки необхідні для розуміння того, як Глобальний Південь продовжуватиме впливати на структуру та еволюцію міжнародного порядку у XXI столітті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Голянич, Б. В. (2023). Використання Китаєм «м'якої сили» та формування міжнародного іміджу з точки зору культурної дипломатії. *Політичне життя*, 4, 164–169. <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2023.4.22>
2. Дорош, Л., & Яблонська, М. (2021). «М'яка сила» Китаю: оцінка ефективності та реакція на сучасні виклики. *Гуманітарні візії*, 7(2), 22–27. <https://ena.lpnu.ua/handle/ntb/59097>
3. Кутуєв, П. В. (2019). Андре Гундер Франк: від теорії залежності до теорії світової системи. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право*, 3(43), 8–14.
4. Мокляк, С., & Конопка, Н. (2025). Глобальний Південь як мегасуб'єкт нового світового порядку. *Social Development and Security*, 15(2), 350–357.
5. Попков, В. (2020). Світ-системна теорія Валлерстайна і доля системної альтернативи. *Міжнародні та політичні дослідження*, 33, 52–67. <https://doi.org/10.18524/2707-5206.2020.33.208020>
6. Abdenur, A. E. (2022). *Global Governance and the Global South: Rethinking International Cooperation in a Multipolar World*. London: Routledge.
7. Acharya, A. (2014). Global international relations (IR) and regional worlds: A new agenda for international studies. *International Studies Quarterly*, 58(4), 647–659.
8. Acharya, A. (2016). Advancing Global IR: Challenges, contentions, and contributions. *International Studies Review*, 18(1), 4–15.
9. Acharya, A., & Buzan, B. (2007). Why is there no non-Western international relations theory? An introduction. *International Relations of the Asia-Pacific*, 7(3), 287–312.

10. Acharya, A., & Buzan, B. (2017). Why is there no non-Western international relations theory? Ten years on. *International Relations of the Asia-Pacific*, 17(3), 341–370.
11. Alam, K. (2021). Framing of Bangladesh in US media: A postcolonial analysis. *International Communication Gazette*, 83(4), 371–389.
12. Alhassan, A., & Chakravartty, P. (2011). The politics of media policy in Ghana: New directions and global policy discourse. *Global Media and Communication*, 7(3), 231–247.
13. Baumann, M.-O., Novoselova, A., Surasky, J., & Schönrock, P. (2024). *The Group of 77 and Global Dialogue in the United Nations General Assembly* (IDOS Discussion Paper 13/2024). Bonn: German Institute of Development and Sustainability (IDOS). <https://doi.org/10.23661/idp13.2024>
14. Biruk, C. (2018). *Cooking Data: Culture and Politics in an African Research World*. Durham, NC: Duke University Press.
15. Capasso, M. (2023). The Global South, dependency, and the geopolitics of crisis. *Third World Quarterly*, 44(7), 1324–1344. <https://doi.org/10.1080/01436597.2022.2162573>
16. Cazzamatta, J. (2020). Brazil and the Global South: Foreign Policy and Identity Construction. *Journal of International Relations and Development*, 23(4), 765–787. <https://doi.org/10.1057/s41268-020-00189-4>
17. Cui, H. (2024). Theoretical innovations in International Relations from the perspective of the “Global South”. *Journal of Infrastructure, Policy and Development*, 8(8), 6468. <https://doi.org/10.24294/jipd.v8i8.6468>
18. Djongana, L. (2016). The coverage of Africa in mainstream Western media: Examining *The Times* coverage of the D.R. Congo’s first free election. *African Multidisciplinary Journal of Research*, 1(1), 42–63.
19. Draguljić, G., & Anspach, N. (2025). Southern Solidarity? A Mixed-Methods Analysis of The G77 in the United Nations General Assembly.

Global Studies Quarterly, 5(1), Article ksaf027.
<https://doi.org/10.1093/isagsq/ksaf027>

20. Escobar, A. (2012). *Encountering Development: The Making and Unmaking of the Third World* (New ed.). Princeton, NJ: Princeton University Press.

21. Friedrichs, J. (2004). *European Approaches to International Relations Theory: A House with Many Mansions*. London & New York: Routledge.

22. Enwere, C., Olabode, O., & Abdullahi, A. (2025). The Dynamics of Soft Power Diplomacy in The Global South: A New Development Initiative For Developing Countries of The South. *Journal of Arts, Humanities and Social Science*, 2(2), 351–362. <https://doi.org/10.69739/jahss.v2i2.598>

23. Gondwe, G. (2024). Western media coverage of African technological developments: A thematic analysis. *Journalism and Media*, 5(4), 189–210.

24. Guiyin, Zhou. (2024). Rise of Global South and changes in contemporary international order. *China International Strategy Review*. <https://doi.org/10.1007/s42533-024-00160-x>

25. Havana Summit of Heads of State and Government of the Group of 77 and China. (2023). Havana Declaration on “Current Development Challenges: The Role of Science, Technology and Innovation”. Havana. https://unsouthsouth.org/wp-content/uploads/2023/09/HAVANA-DECLARATION-2023.pdf?utm_source=chatgpt.com

26. Hobson, J. M. (2012). *The Eurocentric Conception of World Politics: Western International Theory, 1760–2010*. Cambridge: Cambridge University Press.

27. Ikenberry, G. J. (2024). Three worlds: The West, East and South and the competition to shape global order. *International Affairs*, 100(1), 121–138.

28. Kleinschmidt, J. (2018). Differentiation theory and the Global South as a metageography of IR. In T. Dunne & C. Reus-Smit (Eds.), *The Globalization of International Society* (pp. 321–337). London: Routledge.
29. Kubayi, M., Mthembu, P., & Patel, A. (2024). A Global South G20 Presidency in a Time of Geopolitical Afflictions: Challenges and Opportunities. *Revista Tempo do Mundo*, 34. <https://dx.doi.org/10.38116/rtm34art6>
30. Laowattanabhongse, A. (2024). Soft power in action: How foreign aid shapes global perceptions and influences international relations. *South Asian Journal of Social Science and Humanities*, 8(12). <https://doi.org/10.18535/sshj.v8i12.1496>
31. Lee, B. T. F., Kornphetcharat, K., & Sims, J. P. (2025). Soft power: BRICS cultural diplomacy and the rebalancing of global narratives. *International Review of Humanities Studies*, 10(2), Article 20. <https://doi.org/10.7454/irhs.v10i2.1418>
32. Makina, A. (2013). Managing climate change: The Africa Group in multilateral environmental negotiations. *Journal of International Organizations Studies*, 4(1), 36–48.
33. Mignolo, W. D. (2000). *Local Histories/Global Designs: Coloniality, Subaltern Knowledges, and Border Thinking*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
34. Mohammed, S. M. M. (2015). *Middle Powers in the International System: The Case of Brazil 2002–2010*. Jeddah: Gulf Research Center.
35. Mutsvairo, B., Ragnedda, M., & others. (2021). Mapping the digital divide in Africa: Towards a decolonial media studies agenda. *African Journalism Studies*, 42(3–4), 1–19.
36. Nye, J. S., Jr. (1990). Soft power. *Foreign Policy*, 80, 153–171.
37. Nye, J. S., Jr. (2003). Propaganda isn't the way: Soft power. *International Herald Tribune*, 10 January 2003.

38. Nye, J. S., Jr. (2004). *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. New York, NY: PublicAffairs.
39. Pachauri, R. K., & Singh, A. (2025). The Group of 77 and climate justice: Rebalancing responsibilities in a warming world. *Third World Quarterly*, 46(2), 215–233.
40. Pinheiro, C. (2024). From the Third World to the Global South: Definitions of moral geographies of inequality. *Sociology Compass*, 18(1), e13262.
41. Plys, K. (2024). The Cold War from the Global South: Maoism and the future of liberalism. *Social Science History*, 1–28.
42. Polletta, F., & Jasper, J. M. (2001). Collective identity and social movements. *Annual Review of Sociology*, 27, 283–305.
43. Prabhakar, A. C. (2024). Shaping the global future. *Journal of International Cooperation and Development*, 7(3), 54–72.
44. Prashad, V. (2021). *The Darker Nations: A People's History of the Third World*. New York, NY: The New Press.
45. Qiao, M. (2025). Presentation of China's national image in foreign news media. *English Language Studies Review*, 6(3), 20–33.
46. Shah, S., Parveen, N., & Durrani, A. N. (2025). The role of international news networks in constructing Global South identities. *Journal of Life and Social Sciences*, 4(1), 44.
47. Toye, J. (2014). Assessing the G77: 50 years after UNCTAD and 40 years after the NIEO. *Third World Quarterly*, 35(10), 1759–1774.
48. United Nations. Group of 77 and China. (2023, February 14). Statement on behalf of the Group of 77 and China. https://estatements.unmeetings.org/estatements/10.0010/20230214100000000/dCTRjcSSrR3V/rur2kQ1IasBs_en.pdf
49. Vickers, B. (2013). Africa and the rising powers: Bargaining for the “marginalized many”. *International Affairs*, 89(3), 673–693.

50. Willems, W. (2014). Beyond normative dewesternization: Examining media culture from the vantage point of the Global South. *The Global South*, 8(1), 7–23.

51. Wso, A. A., & Mahmood, R. M. (2025). The role of BRICS in reshaping the global order. *European Scientific Journal*, 21(17), 24–42.

52. Zhang, Y. (2017). International Relations theoretical innovation under the perspective of the Global South. *World Economic and Political Forum*, 4, 142–160.

53. Zhong, Z. (2022). A study on the discourse construction of “Global South”. *Pacha*, 5(15). <https://doi.org/10.46652/pacha.v5i15.352>